

Laura Juutilainen
Annette-Maria Holmberg

YMPÄRISTÖTIETOISUUTTA JA KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ

Opas varhaiskasvatukseen

Opinnäytetyö

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosiaalialan koulutus

2025

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Sosionomi (AMK)
Tekijä/Tekijät	Laura Juutilainen ja Annette-Maria Holmberg
Työn nimi	Ympäristötietoisuutta ja kestävästä kehitystä: Opas varhaiskasvatukseen
Toimeksiantaja	Järvenperän päiväkodit
Vuosi	2025
Sivut	46 sivua, liitteitä 27 sivua
Työn ohjaaja(t)	Virve Jussila

TIIVISTELMÄ

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää ympäristökasvatuksen menetelmäopas Järvenperän päiväkodin kasvattajille. Pää tavoitteena oli vahvistaa päiväkodin ympäristökasvatuksen ja kestävästä kehityksen toimintaa. Kasvattajat kertoivat haluavansa keskittyä vahvemmin kestävästä kehitykseen, kierrätykseen ja muihin ympäristökasvatuksen teemoihin toiminnallisesti ja lapsia osallistaen. Päiväkodin toiveena oli saada lisää menetelmiä myös metsäretkille. Opinnäytetyön yhtenä tavoitteena oli vastata tilaajan kehittämistarpeisiin tuottamalla monipuolinen ja selkeä opas, jota olisi helppo hyödyntää päiväkodin arjessa.

Opinnäytetyön aiheena oli ympäristökasvatus, jota rajattiin ympäristötietoisuuteen ja kestävästä kehitykseen. Aiheen rajaus otettiin huomioon tietoperustan lisäksi tuotoksen sisällössä. Opinnäytetyö toteutettiin kehittämistyönä ja konstruktivistisen mallin vaiheiden mukaisesti. Kehittämismenetelmänä käytettiin dialogista keskustelua, joka kulki mukana koko kehittämistyön ajan. Tiedonkeruumenetelmänä käytettiin sähköistä Webropol-kyselyä, joka lähetettiin Järvenperän päiväkodin kasvattajille. Kyselyssä kartoitettiin päiväkodissa toteutettavan ympäristökasvatuksen laajuutta sekä työntekijöiden toiveita menetelmäoppaalle. Kyselyn avulla tarkennettiin päiväkodin kehittämistarpeita.

Menetelmäopas kirjoitettiin ja kuvitettiin Canva-ohjelmalla. Oppaan sisältö koottiin hyödyntämällä opinnäytetyön tietoperustaa sekä kasvattajille lähetetyn kyselyn vastauksia. Kun opas oli koossa, se lähetettiin yhteyshenkilölle, jota pyydettiin arvioimaan oppaan ulkoasua, rakennetta ja sisältöä. Yhteyshenkilön arviointi auttoi varmistamaan sen, että opas vastasi päiväkodin kehittämistarpeisiin mahdollisimman hyvin.

Tuotoksena syntynyt valmis menetelmäopas sisältää opetusmateriaalia ja menetelmiä muun muassa kestävästä kehityksestä, kierrätyksestä, kulutustottumuksista, ympäristötietoisuudesta, eläimistä ja vuodenajoista. Menetelmät ovat monipuolisia ja lapsia osallistavia. Kasvattajat voivat tulostaa oppaasta tarvitsemansa määrän kopioita ja hyödyntää sitä sekä päiväkodin tiloissa että luontoretkillä. Menetelmäopas auttaa kasvattajia syventymään ympäristökasvatuksen aiheisiin toiminnallisesti lasten kanssa.

Asiasanat: kestävä kehitys, varhaiskasvatus, ympäristökasvatus, ympäristötietoisuus

Degree title	Bachelor of Social Services
Author (authors)	Laura Juutilainen and Annette-Maria Holmberg
Thesis title	Environmental awareness and sustainable development: A guide to early childhood education
Commissioned by	Daycare Centre Järvenperä
Time	2025
Pages	46 pages, 27 pages of appendices
Supervisor	Virve Jussila

ABSTRACT

The purpose of this practice-based thesis was to develop a method guide about environmental education for the early childhood educators of Järvenperä kindergarten. The main objective was to strengthen the kindergarten's environmental education and sustainable development activities. The educators wanted to focus more on sustainability, recycling and other environmental education topics. The educators also wished for more methods for forest trips. One of the objectives of the thesis was to meet the kindergarten's development needs by producing a versatile and explicit guide that would be easy to use as an everyday tool.

The topic of the thesis was environmental education, and the focus was on environmental awareness and sustainable development. The framing of the topic was taken into account in both the knowledge base and the method guide. The thesis was carried out as a development work that followed the steps of the constructivist model. Dialogue-based discussion was used as a development method throughout the thesis. The data collection method of the thesis was an electronic survey that was sent to the educators. The survey was used to specify the kindergarten's development needs.

The method guide was written and illustrated using Canva software. The content of the guide was compiled using the theoretical basis of the thesis and the answers to the survey. When the guide was completed, it was sent to the contact person who was asked to evaluate the appearance, structure and content of the guide. The evaluation helped to ensure that the guide met the development needs of the kindergarten as well as possible.

The completed method guide contains teaching materials and methods on topics such as sustainable development, recycling, consumption habits, environmental awareness, animals and seasons. The methods are versatile and participatory. The educators can print as many copies as they want from the method guide and use it in the kindergarten premises and on nature trips. The materials and methods help the early childhood educators to concentrate more on environmental education and sustainable development with the children.

Keywords: sustainable development, early childhood education, environmental education, environmental awareness

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	YMPÄRISTÖKASVATUS	8
2.1	Historiaa	9
2.2	Kestävä kehitys.....	10
2.3	Ympäristötietoisuus	12
2.4	Palmerin puumalli	13
3	YMPÄRISTÖKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA.....	15
3.1	Ympäristökasvatus varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa	16
3.2	Kasvattajan rooli ympäristökasvatuksessa	17
3.3	Kestävyyskasvatus	18
3.4	Ympäristökasvatuksen oppimisympäristöjä ja menetelmiä.....	19
3.5	Osallisuuden merkitys ympäristökasvatuksessa.....	21
4	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	23
4.1	Toimeksiantaja ja hyödynsaajat.....	23
4.2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet.....	23
4.3	Toiminnallinen opinnäytetyö	24
5	MENETELMÄOPPAAN TOTEUTUS	26
5.1	Kehittämistyön menetelmänä dialoginen keskustelu	26
5.2	Konstruktivistinen malli	26
5.3	Aloitus.....	27
5.4	Suunnittelu.....	28
5.5	Esivaihe ja työstövaihe	29
5.5.1	Tiedonkeruumenetelmänä kysely	29
5.5.2	Kyselyn laatiminen	31
5.5.3	Kyselyn tulokset ja analysointi	33
5.6	Tarkistus ja viimeistely	35
5.7	Valmis menetelmäopas	36

6	POHDINTA	38
6.1	Eettisyys ja luotettavuus	38
6.2	Arviointi	40
6.3	Oppiminen ja ammatillinen kehittyminen	41
6.4	Jatkokehittäminen	41
	LÄHTEET	43

LIITTEET

Liite 1. Menetelmäopas

Liite 2. Tutkimustiedote

Liite 3. Suostumuslomake

Liite 4. Kyselylomake

1 JOHDANTO

Vuonna 2019 ilmastoahdistus ja ilmastonmuutos ovat nousseet suurimmiksi tulevaisuuteen liittyviksi huolenaiheiksi lasten ja nuorten keskuudessa (Tammi ym. 2020, 15). Ihmiskunnan aiheuttamat negatiiviset vaikutukset maapallolle kasvavat jatkuvasti, mikä lisää maapallon lämpötilan ja merten pintojen nousua sekä merivesien happamoitumista. Ilmastotutkijoille on noussut huoli erityisesti siitä, selviävätkö heidän lapsensa ja lapsenlapsensa. Ihmisten on opittava valmistautumaan ja sopeutumaan maapallon ekologisiin muutoksiin tavoilla, jotka auttavat palauttamaan ekosysteemejä. Läheskään jokaisella ei kuitenkaan ole tietoja ja taitoja, joita tarvitaan ihmiskunnan ja maapallon selviytymisen turvaamiseen. Tulemme siis tarvitsemaan aiheeseen liittyvää opetusta ja koulutusta yhä enemmän varmistaaksemme kestävän tulevaisuuden. (Assadourian 2017, 4–6.)

Teemme opinnäytetyönämme ympäristökasvatuksen menetelmäoppaan Espoossa sijaitsevaan Järvenperän päiväkotiin. Keskitymme tarkastelemaan aihetta erityisesti ympäristötietoisuuden ja kestävän kehityksen näkökulmasta. Idea aiheelle heräsi opinnäytetyöparin kanssa käydyistä keskusteluista. Huomasimme, että molempia kiinnostavat ilmastoasiat ja kestävä elämäntapa sekä niiden sisällyttäminen sosiaalialalle muun muassa tarkemman kierrätyksen ja kasvisruuan lisäämisen kautta. Ehdotimme päiväkodille, että voisimme tehdä ympäristökasvatukseen liittyvän oppaan. Työntekijät olivat kiinnostuneita aiheestamme ja pitivät palaverin, josta nousi esille muutamia kehittämistarpeita. Työntekijät halusivat keskittyä vahvemmin kierrätykseen ja kestävään kehitykseen sekä pyrkiä osallistamaan lapsia enemmän ympäristökasvatuksen aiheisiin.

Ympäristökasvatuksella pyritään lisäämään ympäristömyönteisiä asenteita sekä tietoisuutta siitä, kuinka riippuvaisia olemme ympäristöstämme. Ympäristökasvatuksen tulisi tarjota ihmisille keinoja sekä fyysisen että sosiaalisen ympäristön parantamiseen ja suojelemiseen. Monet tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että tiedon lisääminen ympäristöstä ja sen tilasta ei ole tuottanut riittävästi huolta. Siksi onkin tärkeää, että jo varhaislapsuudessa opitaan erilaisten ympäristöjen hoitamisesta ja suojelusta sekä ihmisten vaikutuksesta

ympäristöön. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 1.)

Suomen kestävän kehityksen toimikunta valmisteli vuonna 2021 kansallisen Agenda2030-tiekartan, joka tähtää YK:ssa vuonna 2015 sovitun globaalin kestävän kehityksen toimintaohjelman tavoitteisiin. Hallituksilla on vastuu Agenda2030:n tavoitteiden saavuttamisessa kussakin maassa ja Suomessa toimeenpanosuunnitelma ohjaa hallituksen työtä hallituskausittain valtioneuvoston selontekona, joka annetaan eduskunnalle. (Valtioneuvoston kanslia 2022.)

Varhaiskasvatuksesta alkaen koulutuksen tavoitteet ja käytännön toteutus lisäävät kestävän kehityksen osaamista ja edistämistä. Sekä opetussuunnitelmien perusteissa että varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan ekososiaalinen sivistyksen merkitys, mikä tarkoittaa sitä, että luonnosta ja ihmisestä huolehtiminen kulkevat käsi kädessä. Kestävää kehitystä tulee edelleen edistää koulutuksessa ja uusia näkökulmia on tuotava esiin, jotta yhteiskunnan arvopohjaa voidaan muuttaa ekososiaalisen sivistyksen suuntaan. (Valtioneuvoston kanslia 2022, 23–24.)

Theseuksesta löytyy useita tuoreita opinnäytetöitä, joissa on aiheena varhaiskasvatuksen ympäristökasvatus. Useimmissa opinnäytetöissä tutkitaan kasvattajien näkemyksiä ympäristökasvatuksesta ja osassa kehitetään ympäristökasvatusmateriaalia yksittäisten päiväkotien käyttöön. Aiheesta löytyy myös kirjallisuuskatsauksia. Anttalainen ja Talla (2022, 8) tutkivat opinnäytetyössään kolmen luontopäiväkodin kasvattajien näkemyksiä ja kehitysehdotuksia ympäristökasvatuksesta. Rissanen (2024, 5) on tehnyt kuvailevan kirjallisuuskatsauksen, jossa hän selvitti, miten lapsen luontosuhdetta voidaan tukea varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksella. Seppälän (2022, 1, 11) opinnäytetyössä kehitettiin varhaiskasvatukseen ympäristökasvatusmateriaali, joka sisältää vinkkivihon, kuvakortteja ja eläinkuvia. Opinnäytetyömme eroaa muista ympäristökasvatuksen opinnäytetöistä erityisesti siinä, että painotamme kestävä kehitystä sekä ympäristötietoisuutta.

Opinnäytetyömme menetelmäopas tehdään kehittämistyönä yhteistyössä päiväkodin henkilökunnan kanssa. Tiedonkeruuvaiheessa lähetämme päiväkodin henkilökunnalle kyselyn, jossa kartoitetaan muun muassa jo käytössä olevia

menetelmiä sekä toiveita uusille menetelmille. Opinnäytetyöllämme pyrimme muokkaamaan päiväkotiyhteisön toimintaa kestävämmäksi. Cantell ym. (2020, luku 3, luku 11) kirjoittavat, että vaikka ympäristöongelmat jatkuvat ja monimutkaistuvat, ympäristökasvatus on silti merkityksellistä. Ympäristökasvatustyössä on onnistuttu esimerkiksi jo silloin, kun muutetaan yksittäisten ihmisten tai ihmisjoukkojen ajattelua ja toimintaa.

2 YMPÄRISTÖKASVATUS

Ympäristökasvatuksen päämääränä on kasvattaa ihmisiä ympäristövastuullisiksi kansalaisiksi. Ympäristökasvatuksella pyritään vahvistamaan tietoa siitä, kuinka tärkeä ympäristö on hyvinvointimme ja elämämme kannalta. Lisäksi tavoitteena on sisällyttää ympäristönäkökulmien huomioiminen sekä ympäristöstä huolehtiminen jokaisen arkeen. (Raittila 2020, luku 15.)

Ympäristökasvatuksen tavoitteet ja perusajatukset ovat ajan kuluessa säilyneet pääpiirteissään melko samoina, mutta tiettyjä teemoja on alettu painottaa enemmän. Tärkeiksi teemoiksi on nostettu muun muassa ympäristöön liittyvät kokemukset ja tunteet sekä ympäristön puolesta toimimiseen liittyvien motivaation ja voimaantumisen merkitys. Ympäristökasvatuksessa ympäristön käsite on laajentunut ekologisesta ulottuvuudesta myös kulttuuriseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen ulottuvuuteen. (Tani 2023, 159.)

Ympäristökasvatusta voidaan toteuttaa kaikille ikäryhmille, mutta useimmiten se yhdistetään lasten parissa tapahtuvaksi toiminnaksi. Lasten ympäristökasvatuksessa pyritään aktiiviseen ja osallistuvaan toimijuuteen, mikä mahdollistaa osallisuuden kokemuksia kestävän tulevaisuuden rakentamisessa. Positiivisen ympäristösuhteen luomista ja ympäristön hyväksi toimimista tulee opettaa jo lapsuudesta lähtien. (Tani 2023, 161; Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 1.)

Tärkeä osa ympäristökasvatusta on ulkona tapahtuva opetus, jonka avulla ympäristöä havainnoidaan, tutkitaan ja koetaan elämyksellisesti (Tani 2023, 158). Lapsuudessa leikkiminen, joka tapahtuu luonnonmukaisessa ympäristössä, vaikuttaa myöhemmällä iällä ympäristömyönteisesti asenteisiin ja arvoi-

hin. Aikuisiällä ympäristöstä huolehtiminen juontaa juurensa lapsuuden myönteisiin ympäristökokemuksiin, mikä käy ilmi tutkittaessa ympäristöasenteita. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 1.)

2.1 Historiaa

Ympäristökasvatuksen (engl. environmental education) käsite on juurtunut 1960-luvun puoliväliin, jolloin sitä käytettiin ensimmäisiä kertoja englannin kielessä. Vuonna 1969 perustettiin Journal of Environmental Education, joka on ympäristökasvatukseen liittyvä tieteellinen lehti. Ympäristökysymyksistä huolestuneet luonnontieteilijät, muun muassa Rachel Carson, Stephen Boyden ja Paul Ehrlich, vaativat 1960-luvulla ympäristökasvatusta ja -opetusta ensimmäisinä. Heidän opetusvaatimuksiinsa kuuluivat luonnontieteellinen ympäristötieto sekä yhteiskunnalliset kysymykset ympäristökasvatuksessa. (Cantell ym. 2020, luku 1.)

Tukholmassa järjestettiin vuonna 1972 YK:n ympäristökonferenssi, jossa laadittiin ensimmäinen kansainvälinen ympäristökasvatusohjelma IEEP. Konferenssi sai jatkoa, kun Unesco ja UNEP järjestivät vuonna 1977 Tbilisissä yhteisen ympäristökasvatuskonferenssin. Tbilisissä hyväksyttiin vuonna 1975 Belgradissa asetetut ympäristökasvatuksen päätavoitteet, joista ensimmäinen on ihmisten kasvattaminen tietoisuuteen ja huoleen sosiaalisten, taloudellisten, ekologisten ja poliittisten tekijöiden keskinäisestä riippuvuudesta. Toisena tavoitteena on mahdollistaa ympäristön suojeluun ja parantamiseen tarvittavia tietoja, taitoja, arvoja, sitoutumista ja asenteita. Kolmantena tavoitteena on luoda uusia ympäristöön liittyviä toimintamalleja koko yhteiskunnalle. Tbilisin konferenssin tavoitejulistus on jo vuosia näyttänyt suuntaa ympäri maailmaa toteutettavalle ympäristökasvatustyölle. (Cantell ym. 2020, luku 1, luku 5; Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 1; Wolff 2004, 19.)

Suomessa ympäristökasvatuksen käsite vakiintui kielenkäyttöön 1980-luvulla. Ympäristökasvatus sisällytettiin perusopetuksen opetussuunnitelmaan vuonna 1985 ja vuonna 1986 perustettiin ensimmäinen luontokoulu, ruotsinkielinen Siuntion luontokoulu. 1990-luvulla varhaiskasvattajille järjestettiin ympäristökasvatuskoulutusta. Vuonna 1991 perustettiin Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi, joka aiemmin tunnettiin nimellä Suomen Ympäristökasvatuksen Seura.

(Cantell ym. 2020, luku 1.) Suomeen perustettiin Kestävän kehityksen toimikunta vuonna 1993 (Wolff 2004, 23).

Suomen Latu aloitti Metsämörri-ohjaajakoulutuksen vuonna 1992, minkä jälkeen Metsämörri-toiminta vakiintui osaksi monien päiväkotien toimintaa. Metsämörri on satuhahmo, joka asustaa metsässä. Metsämörri kykenee keskustelemaan eläinten kanssa ja näin ollen kertoo lapsille metsän tapahtumista. Metsämörri-toiminta mahdollistaa lasten mielikuvitusleikit, tehdä aistihavaintoja metsässä, tyydyttää uteliaisuuttaan ja tiedonhaluaan sekä kokea yhteenkuuluvuutta luonnon kanssa. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 4, luku 7.)

2.2 Kestävä kehitys

Kun Brundtlandin komissio julkaisi vuonna 1987 *Yhteinen tulevaisuutemme*-raportin, kestävän kehityksen käsite yleistyi. Raportissa kestävä kehitys määritellään kehitykseksi, jossa nykyhetken tarpeet tyydytetään niin, että tulevilla sukupolvilla säilyy mahdollisuus tyydyttää omat tarpeensa. Kestävällä kehityksellä pyritään siihen, että maapallomme olisi myös tulevaisuudessa elinkelpoinen. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 1.) Kestävän kehityksen tavoitteita ovat muun muassa köyhyyden ja nälän poistaminen, koulutuksen takaaminen, tasa-arvon saavuttaminen, maaekosysteemien suojelu sekä luonnonvarojen kestävän käytön edistäminen. Tavoitteet koskevat kaikkia ihmisiä valtioista yksittäisiin kansalaisiin. (Linner Matikka 2019, 141–142.)

Varhaiskasvatuksella on omalta osaltaan vastuunsa kestävästä tulevaisuudesta ja ympäristöstä huolehtimisessa. Kasvattajien valmiuksiin kuuluu huolehtiminen lasten, luonnon ja perheiden hyvinvoinnista. Vastuu hyvinvoinnista jakautuu tasapuolisesti ja siihen kuuluu lasten kokemus osallisuudesta. Osallisuuden myötä lapsi kokee voimaantumisen tunteen ymmärtäessään, että hänen omilla toimillaan ja päätöksillään on seurauksia koskien kestävä kehityksen valintoja. Lapsi oppii näin jo varhaislapsuudessa arvottamaan toimintaansa pohtien samalla kestävä kehityksen valintoja ja niiden vaikutusta. Yhteisellä tahdolla kestävä kehityksen kasvatus muodostuu elinikäiseksi oppimiseksi synnyttäen samalla myönteistä synergiaa eli kahden tekijän yhteisvaikutusta, joka on suurempi kuin osiensa summa. (Parikka-Nihti 2011, 13.)

Kestävällä kehityksellä pyritään kokonaisvaltaiseen muutosprosessiin, jossa on huomioitava ekologisen-, sosiaalisen- ja taloudellisen kestävyiden näkökulmat (Linner Matikka 2019, 140). Kestävän kehityksen toimikunta toteaa: *”Jos kulttuurista, sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia opitaan ylläpitämään samanaikaisesti vähentämättä luonnon monimuotoisuutta ja luonnonvaroja sekä luonnon kestävyys ylittämättä, tulevaisuus rakentuu kestäväälle pohjalle.”* (Parikka-Nihti 2011, 13).

Kestävän kehityksen edistäminen on yksi ympäristökasvatuksen keskeisistä tehtävistä. Globaalin ymmärryksen tavoittelemisen kestävä kehityksen kasvatuksen keinoin auttaa ymmärtämään, että kaikkien ihmisten toimilla ja tekemisellä on vaikutus elinkelpoisuuteen maapallollamme. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 1.) Kestävän kehityksen välttämättömiä edellytyksiä ovat onnistunut sopeutuminen sekä ilmastonmuutoksen aiheuttamien ongelmien lieventäminen, joita voidaan saavuttaa oikeanlaisella opetuksella. Ihmiset saavat opetuksen ansiosta tietoa, asenteita ja taitoja, joita tarvitaan ympäristöstä huolehtimiseen. (Chew Hung 2014, 19–20, 27.)

Monitieteinen tutkimusryhmä julkaisi Sciencessä, arvovaltaisessa luonnontieteellisessä tiedejulkaisussa hiljattain tutkimustuloksensa, josta käy ilmi, että lihan tuotannon ja ilmastonmuutoksen välillä vallitsee yhteys (Tammi ym. 2020, 15). Nature tiedelehdessä on tehty laaja tutkimus, jossa todettiin, että jos maailma haluaa estää ilmaston vaarallisen lämpenemisen, ihmisten tulee vähentää lihansyöntiä 90 prosenttia. Tutkijoiden mukaan ilmastonmuutosta ei kyetä hillitsemään elleivät ihmiset tee perustavaa muutosta ruokavalioonsa tarkoittaen radikaalia lihan vähentämistä ruokavaliossaan. Myös kansainvälisessä ilmastopaneelissa IPCC raportissa todetaan, että ihmisten on muutettava perustavanlaatuisesti elämäntapaa, että ilmaston lämpeneminen maapallolla saadaan pysäytettyä 1.5 asteeseen. IPCC:n mukaan lihansyönnin vähentäminen on yksi keskeisistä keinoista tämän tavoitteen saavuttamiseksi. (Springmann ym. 2018, 519.)

2.3 Ympäristötietoisuus

Ympäristötietoisuuden osa-alueisiin kuuluvat positiiviset asenteet sekä motivaatio, tiedot ja taidot, joita tarvitaan ympäristömyönteisesti toimimiseen (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 1). Ympäristötietoisuuden syntyminen on sisäinen kehitysprosessi, jonka seurauksena yksilön todellisuuskäsitys laajenee. Prosessin myötä ihminen alkaa tiedostamaan ympäristönsä ongelmia ja niihin liittyviä ratkaisuja aiempaa paremmin. Vaikka ympäristötietoisuudella on abstrakti luonne, se on vahvasti kytköksissä käytännön toimintaan. (Harju-Autti 2011, 8.)

Yhtenä tavoitteena ympäristökasvatuksessa ja kestävässä kehityksessä on ihmisen kasvaminen ympäristötietoiseksi kansalaiseksi. Ympäristötietoinen ihminen kykenee ympäristömyönteisyyteen toimimalla tavoilla, jotka haittaavat ympäristöä mahdollisimman vähän. Ympäristötietoiseksi ja -myönteiseksi kasvamisen kannalta tärkeää ovat merkittävät lapsuuden ympäristökokemukset, joissa on leikitty ja toimittu luonnonmukaisissa ympäristöissä (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 1.) Lapsen kasvaminen ympäristötietoiseksi syntyy vahvistaen ympäristömyönteisiä toimintatapoja ja samalla osallisuuden tunnetta. Siten lapsi oppii, että hänenkin tekemisillään on aidosti väliä. (Reunamo ym. 2013, Parikka-Nihti & Suomelan 2014, luku 1 mukaan.)

Ympäristömyönteinen toiminta luo osallisuuden ja voimaantumisen tunteita, mikä vahvistaa ympäristötietoisuutta. Ympäristömyönteistä toimintaa edistäviin taustamuuttujiin kuuluu itsetunto, usko omaan vaikutusmahdollisuuksiin sekä osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunne sosiaalista yhteisöä ja ympäristöä kohtaan. (Harju-Autti 2011, 8, 17.) Tärkeää on ymmärrys oman toiminnan parantamiseksi ja muuttamiseksi, jos sekä ympäristö että ihmisen hyvinvointi sitä perustellusti vaatii. Ympäristömyönteisyyteen kuuluu myös luovuus ja kekseliäisyys. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 1.)

Ympäristötietoisuuteen kuuluu ekososiaalinen sivistyskäsitys, joka sisältää kulutuskäyttäytymisen suhteen suuria muutoksia. Kun ihminen ymmärtää omia tunteitaan, on helpompi ymmärtää myös toisen ihmisen tunteita ja toimintaa. Ekososiaalinen sivistys tähtää ihmisen ymmärtämiseen vapauksien ja vastuun

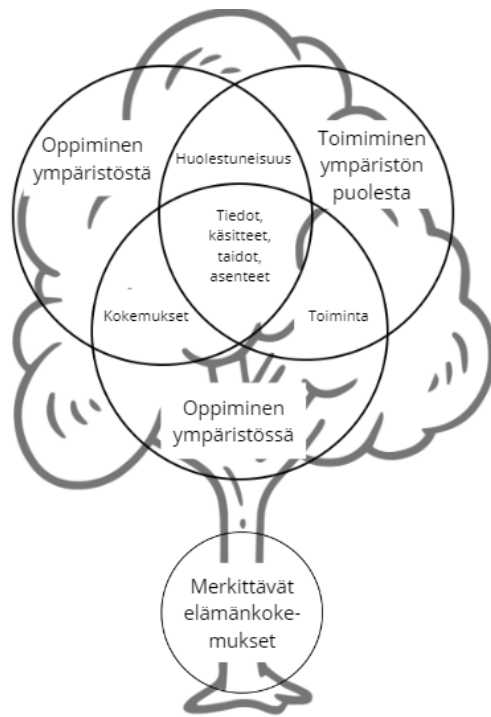
suhteen maailmassa samalla tunnustaen ihmisten ja luonnon väliset riippuvuudet. (Cantell ym. 2020, luku 8.)

Sosiaalisella ympäristön antamalla tuella ja tilalla on suuri merkitys, miten lapsi oppii oman toimintansa merkitykselliseksi suhteessa ympäristöstä nauttimiseen ja huolehtimiseen kasvattaen samalla ympäristötietoisuutta. Lasten mahdollisuudet ilmaista omia mielipiteitä ja ajatuksia sekä sosiaalisen ympäristön kiinnostuminen ja keskusteleminen omien henkilökohtaisten kokemusten lisäksi kasvattavat lasten asennetta ympäristöä kohtaan lisäten samalla ympäristötietoisuutta. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 1.)

2.4 Palmerin puumalli

Yksi ympäristökasvatuksen perusteoksista on Joy A. Palmerin vuonna 1998 julkaisema kirja *Environmental Education in the 21st century*. Palmerin kehittämä puumalli, joka näkyy kuvassa 1, on yksi eniten viitatuista ympäristökasvatuksen malleista. Se on toiminut tärkeänä apuna ja työkaluna ympäristökasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. (Cantell ym. 2020, luku 5; Cantell & Koskinen 2004, 67, 69.)

Palmerin (1998, 267, 274–276) mukaan ympäristökasvatuksen pitäisi negatiivisten ongelmien ja luonnonkatastrofien rinnalla keskittyä maailman kauneuden arvostukseen ja haluun pelastaa se. Hän kirjoittaa, että ympäristökasvatuksessa on kyse voimaantumisesta, henkilökohtaisten ympäristömerkitysten kehittymisestä sekä ihmisten uskomusten ja asenteiden muokkaamisesta. Ympäristökasvatukseen onnistumiseen tarvitaan Palmerin mukaan sekä formaalia päiväkotij- ja koulukasvatusta että informaalista koulujen ulkopuolella tapahtuvaa toimintaa.

Kuva 1. Palmerin puumalli (mukaillen Cantell ym. 2020, luku 5)

Kuvasta 1 näkee, että Palmer jakaa puumallinsa kolmeen ympäristökasvatuksen osa-alueeseen, jotka ovat oppiminen ympäristöstä, oppiminen ympäristössä ja toimiminen ympäristön puolesta. Puun juuret kiinnittyvät merkittäviin elämäkokemuksiin, jotka on otettava ympäristökasvatuksessa huomioon. Palmer korostaa, että osa-alueiden oppimista tapahtuu tasavertaisesti ja samanaikaisesti. Ympäristöstä oppiminen tapahtuu huolestuneisuuden ja kokemusten kautta, ympäristössä oppiminen kokemusten ja toiminnan kautta ja ympäristön puolesta toimiminen huolestuneisuuden ja toiminnan kautta. Kaikki kolme osa-aluetta luovat oppijalle uusia ympäristöön liittyviä tietoja, käsitteitä, taitoja ja asenteita. (Palmer 1998, 268–273; Cantell ym. 2020, luku 5.)

3 YMPÄRISTÖKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

Jotta voisimme muuttaa maailmaa kasvatuksella, ekologisen kriisin tulisi olla keskeinen ja tiedostettu lähtökohta. On tärkeää, että uusi sukupolvi kasvatetaan hiilineutraaleihin toimintatapoihin ja oppii pitämään niitä itsestäänselvyyksinä. Päiväkotien ja koulujen ympäristökasvatustyöllä edistetään hiilineutraalin yhteiskunnan toteutumista. Lasten oppimat hiilineutraalit toimintatavat, kuten jätteiden lajittelu, leviävät heidän mukanaan koteihin. (Värri 2019, luku 6; Berninger 2012, 161.) Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys ovat arkisia valintoja, jotka ulottuvat yksittäisen varhaiskasvatuksen lapsiryhmän toiminnasta kunnalliseen päätöksentekoon asti. Kunnan arvot ja tavoitteet sekä innostunut henkilökunta toimivat kantavana voimana kestävän kehityksen toteutumiselle. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 9.)

Varhaiskasvatus on kestävää kasvatusta, johon ympäristökasvatus nivoutuu (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 9). Varhaiskasvattajien on kyettävä antamaan lapsille päiväkodin arjessa mahdollisuuksia kestävän elämäntavan omaksumiseen sekä ympäristöystävälliseen toimintaan. Kaikki varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt, kuten leikkipuisto ja päiväkodin piha, ovat merkittäviä paikkoja ympäristössä leikkimiselle ja tutkimiselle. Päiväkoti voi myös järjestää vierailuja muun muassa museoihin, kirjastoihin ja kulttuuritapahtumiin, mikä tarjoaa lapsille kokemuksia monenlaisista ympäristöistä. (Tani 2023, 161–162; Raittila 2020, luku 15.)

Lasten toimijuuden edistäminen ja yhteyksien muodostaminen luontoon sekä ympäristöön tulevat esiin Unescon 2008 virallisessa raportissa varhaiskasvatuksen panoksesta kohti kestävää yhteiskuntaa. Lasten sitoutuminen varhaiskasvatuksessa ympäristöoppimiseen ja ulkoiluun sekä luontosuhteen, ekologisuuden ja ympäristölukutaidon teemoihin, kehittää heidän rooliansa sosiaalisina toimijoina ja ongelmanratkaisijoina. (Parikka-Nihti & Ek 2024, 114.)

Varhaiskasvatuksessa tulisi kehityspsykologian tutkimuksen mukaan ottaa huomioon keskeisiä kehitykseen liittyviä tekijöitä. Tietyillä suojaavilla tekijöillä ja riskitekijöillä on vaikutusta lapsen kehitykseen. Resilienssiä, joka ilmenee lannistumattomuutena, sinnikkyyttenä sekä kykynä toipua haastavista koke-

muksista, pidetään tärkeänä kasvattajien huomioida. (Werner ym. 1989, Kronqvistin 2020, luku 1 mukaan.) Ympäristökasvatus tukee resilienssin myönteistä kehitystä yhteisellä tekemisellä, kuten luontoretkillä ja kuulumisella samaan ryhmään. Ympäristökasvatus ja siihen kuuluvat luontoprojektit tarjoavat runsaasti tilaa oppimiselle ja leikille, jotka tukevat lapsen myönteistä ja sosiaalista kehitystä sekä varhaista oppimista lapsilähtöisesti huomioon ottaen kehityksellisen ympäristön sekä lapsen yksilöllisyyden ja temperamentin. (Pärikka-Nihti & Suomela 2014, luku 1; Kronqvist 2020, luku 1.)

3.1 Ympäristökasvatus varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ympäristökasvatuksen tavoitteiksi määritellään lasten luontosuhteen vahvistaminen, vastuullinen toiminta ympäristössä sekä ohjaaminen kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatuksen osa-alueet ovat oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä ja toimiminen ympäristön puolesta. Luontoa, pihvoja, leikkipuistoja ja muita rakennettuja ympäristöjä hyödynnetään oppimisympäristöinä sekä paikkoina liikunta- ja luontoelämyksille. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 37, 51.)

Sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2023, 7) että varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022, 41) korostetaan kestävään elämäntavan merkitystä. Kaikessa varhaiskasvatuksen toiminnassa on huomioitava kestävään elämäntavan välttämättömyys ekologisissa, sosiaalisissa, kulttuurisissa sekä taloudellisissa osa-alueissa. Ekologisuus huomioidaan esimerkiksi oppimisympäristöjen rakentamisessa ja kehittämisessä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 23, 35–36.)

Varhaiskasvatuksessa lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa ja kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. Vastuullista suhtautumista ympäristöön ja luontoon opetetaan arjen valinnoilla ja toimilla. Lapsille opetetaan esimerkiksi ruokailuun liittyvää vastuullisuutta, roskaamatonta retkeilyä, energian säästämistä ja jätteiden vähentämistä esimerkiksi kierrätyksellä ja uusiokäytöllä. Tärkeä osa varhaiskasvatusta ovat ympäristön tutkiminen ja luontoretket, joilla opetellaan ympäristöön liittyviä käsitteitä ja vahvistetaan ympäristösuhdetta. Luontoretkillä havainnoidaan monin aistein eri ilmiöitä sekä tunnistetaan kasvi- ja eläinlajeja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 51.)

Espoon varhaiskasvatussuunnitelmassa kestävä kehitys nostetaan erittäin tärkeäksi arvoksi. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys kasvatus ovat keskeisissä rooleissa jokaisen Espoon varhaiskasvatusyksikön toiminnassa. Kaikki kestävä kehityksen näkökulmat huomioidaan päivittäisessä toiminnassa muun muassa arvostamalla kulttuurista moninaisuutta, hyödyntämällä luontopedagogiikkaa sekä opettamalla yhteisöllisyyttä ja kierrätystä. Lapsia autetaan konkreettisten esimerkkien kautta ymmärtämään, että jopa pienillä päivittäisillä teoilla on merkitystä. Espoon varhaiskasvatuksessa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että jokaiselle lapselle syntyisi hyvä luontosuhde. Lähiuinnossa toimitaan säännöllisesti ja mahdollisuuksien mukaan toteutetaan laatikko- ja ruukkuviljelyä. (Espoon kaupunki 2022, 21, 38, 60.)

3.2 Kasvattajan rooli ympäristökasvatuksessa

Lapsen kasvatus on tavoitteellinen projekti, jolle kasvattaja asettaa tavoitteet ja rakentaa tulevaisuuden kuvaa. Arvoja, tietoja, taitoja ja sosiaalisia käytäntöjä välitetään lapsille kasvatuksen kautta. Kasvattaja tarvitsee kykyä ekologisen kasvatuksen mallina toimimiseen sekä eettisen arvokasvatuksen toteuttamiseen. Arvokasvatus on merkittävä osa ympäristökasvatusta, joten kasvattajan on opeteltava tiedostamaan omat ympäristöön liittyvät asenteensa, arvonsa ja eettiset periaatteensa. Tärkeitä kasvatuksella välitettäviä arvoja ovat muun muassa oikeudenmukaisuus, elämän kunnioitus ja eettisyys. (Cantell ym. 2020, luku 4; Karila ym. 2006, 19, 25, 75; Värri 2019, luku 6.)

Käytännön ympäristökasvatustyötä tekee ympäristökasvattaja, joka luo toivoa paremmasta tulevaisuudesta ja valmentaa kohti ekologisempaa arkea. Ympäristökasvattajana voi toimia lähes kuka tahansa, esimerkiksi varhaiskasvattaja tai opettaja. Ympäristökasvattajan tehtävänä on edistää kestävä elämäntapaa sekä lisätä ympäristöherkkyyttä, -tietoisuutta, -tuntemusta ja -myönteisyyttä opettamalla ja neuvomalla. Ympäristökasvattajan on tunnettava luonnon lakien ja ilmiöiden lisäksi ympäristön psyykkiset, sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet. Ympäristökasvattajan on tärkeää osata välittää lapsille myös vaikeaa tietoa sekä tukea heitä tiedon saamisen jälkeen. Vaikeita ympäristötunteita, kuten surua ja syyllisyydentunnetta, on kohdattava rakentavasti. Ympä-

ristökasvatuksen alalle on myös koulutusmahdollisuuksia, kuten ympäristöalan erikoisammattitutkinto osaamisalana ympäristökasvatus. (Sarkkinen 2017; Pihkala 2023, 47.)

Käsite ”kasvatuskumppanuus” varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvaa vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä päiväkodissa. Nykyisin perusteissa käytetään lähinnä termiä kasvatusyhteistyö. Kasvatuskumppanuutta on hyvä hyödyntää myös ympäristökasvatuksessa vanhempien innostamisessa kestävään elämäntapaan, sillä siihen liitetään vahvasti vanhempien ja henkilöstön sitoutuminen yhteiseen työhön lapsen hyväksi. Ympäristökasvatusta varhaiskasvatuksessa voidaan pitää yhteisenä arvopohjana, johon sekä lapsen perhe- että päiväkotikulttuuri sitoutuvat yhdessä prosessinomaisesti. Vanhempien osallisuus on merkittävä osa kasvatuskumppanuutta, johon kuuluu aito vuoropuhelu osapuolten välillä sisältäen erilaisia ympäristökasvatukseen liittyviä työmalleja. Olennaista kasvatuskumppanuudessa on molemminpuolinen kunnioitus ja kuulluksi tuleminen kokemus. (Parikka-Nihti 2011, 40.)

3.3 Kestävyyskasvatus

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan kestävyyskasvatusta, jonka rinnalla käytetään myös käsitteitä kestävä kehityksen kasvatus sekä ympäristö- ja kestävyyskasvatus (Cantell ym. 2020, luku 1; Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 2). Kestävyyskasvatus edistää lasten kriittistä ajattelukykyä, tulevaisuuden hahmottamiskykyä ja kykyä tehdä päätöksiä yhteistyössä (Thoresen ym. 2015, 59). Vaikka kestävä kehityksen aiheet ja tavoitteet ovat haastavia, kestävyyskasvatuksesta pyritään tekemään voimaannuttavaa, innovatiivista, osallistavaa ja iloista (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 2).

Kestävyyskasvatuksessa tavoitteena on sisällyttää opetukseen kestävä kehityksen aiheita, kuten ilmastonmuutos, biodiversiteetti, kestävä kulutus ja luonnonkatastrofien riskien vähentäminen (Thoresen ym. 2015, 59). Tärkeä osa kestävyyskasvatusta on tulevaisuuskasvatus, jolla pyritään parantamaan tulevaisuusnäkyviä ekologisesti tässä ajassa tehtävillä teoilla (Parikka-Nihti & Ek 2024, 109). Kestävä kehityksen näkökulmien avulla pyritään vahvistamaan lasten kykyä ihmetellä, havainnoida, tutkia ja ymmärtää ympäristöään. Kyvyt

vahvistuvat, kun lapset pääsevät kulkemaan erilaisissa ympäristöissä ja toimimaan ympäristön hyväksi esimerkiksi kierrättämällä. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 2.)

Kestävyyskasvatukseen kuuluvan biodiversiteetin eli luonnonkirjon ja luonnon monimuotoisuuden tutkiminen toteutuu parhaiten helposti saavutettavilla luontoalueilla, joilla voidaan lasten kanssa konkreettisesti tutkia ja ihastella sekä samalla havainnoida ja pohtia eettisiä näkökulmia lähiluonnon ylläpitämiseksi. Luonnon monimuotoisuus tulee tutuksi, kun lapsi saa liikkua ja leikkiä lähiluonnossa. Samalla muotoutuu pohja luonnon vaalimiselle, jolloin luontoyhteys sekä monimuotoisuuden ymmärtäminen vahvistuvat. (Parikka-Nihti & Ek 2024, 21.)

Yksi kestävyyskasvatuksen tavoitteista on saavuttaa optimistisia asenteita luonnon hyväksi toimimisessa. Hyvin varhaiset kokemukset minäpystyvyydestä, onnistuneista vuorovaikutustilanteista, empatiasta, merkityksellisyydestä, ongelmaratkaisun onnistumisesta ja tunteiden käsittelystä syntyvät luonnon merkityksellisyyttä ja kauneutta ihastellessa. Empatia kehittyy lisäksi havainnoista luonnossa sekä myötätunnon ja rakkauden näyttämisestä luontoa kohtaan. (Parikka-Nihti & Ek 2024, 136.)

3.4 Ympäristökasvatuksen oppimisympäristöjä ja menetelmiä

Oppiminen ja pohjan luominen ympäristökasvatuksen suhteen tulisi alkaa jo varhaislapsuudessa. Lapsen oppiminen ympäristöstä ei tarkoita kuormittamista ja syyllistämistä ympäristöongelmissa. Kiinnostavat projektit luonnossa ja lasten luontainen kiinnostus eläimiin tarjoavat monia mahdollisuuksia kokea empatiaa ja oppia ympäristöstä huolehtimista. Sadut, lorut, keskustelut, liikkuminen ja käsillä tekeminen ruokkivat lapsen aivoja. Metsässä liikkumisen myötä aivot saavat happea ja hermosolut muodostavat monimutkaisempia uusia kytkentöjä esimerkiksi majojen rakentamisessa. (Myers & Saunders 2002, Parikka-Nihti & Suomelan 2014, luku 1 mukaan; Paalasmaa 2016, 168–169.)

Luonto tarjoaa monenlaisia oppimisympäristöjä, jotka tukevat lasten oppimista sekä innostavat luovuuteen. Päiväkodin lähiympäristöstäkin voi löytyä hyviä

oppimispaikkoja, kuten metsikköjä, puistoja, toreja, niittyjä ja rantoja. (Cantell 2023, 23; Mykrä ym. 2017, 17.) Luonto mahdollistaa aistillisia, liikunnallisia, taiteellisia, pelillisiä ja tutkimuksellisia työtapoja, jotka lisäävät oppimisen elämyksellisyyttä ja motivaatiota (Mykrä 2017, 10). Retkellä lasten kanssa voi muun muassa kerätä aarteita, etsiä eläinten kotikoloja, tutustua puroihin ja ojiin tai nimetä puita. Tieto- ja viestintäteknologiaa, kuten kännyköitä ja tabletteja, on helppo pitää mukana rikastamassa ympäristöstä oppimista. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 5.) Uuden oppiminen ja luonnon ihmeellisyyden havainnointi synnyttävät oppimisen tilan, jossa lapsi kokee innostumista ja eräänlaisen flow-tilan (Parikka-Nihti & Ek 2024, 50).

Lasten ympäristötietoisuutta ja -vastuullisuutta vahvistetaan tarjoamalla kokemuksia monista erilaisista ympäristöistä sekä opettamalla tietoja ja taitoja ympäristön suojelusta ja hoitamisesta. Päiväkodin tiloissa voi hyödyntää esimerkiksi symbolisia kokemuksia ympäristöstä oppimisessa. Symbolisia kokemuksia eli mielikuvia ympäristöstä saa muun muassa elokuvista, lastenohjelmista sekä kuvakirjoista ja kuvista, joissa on luonnon eliöitä. Symboliset kokemukset luovat lapsille ennakkokäsityksiä siitä, mitä tulevalla retkellä voisi kohdata. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 1, luku 5.)

On olemassa myös opetusmateriaaleja ympäristökasvatukseen, joita monet järjestöt ja muut toimijat tarjoavat ja niihin voi tutustua eri toimijoiden omilla verkkosivuilla. Näitä voi soveltaa myös päiväkodin sisätiloissa. WWF tarjoaa laajan kokoelman ympäristökasvatukseen materiaalia. Valtakunnallisesta MAPPa-materiaalipankista löytyy useita eri materiaaleja, joita Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto ylläpitää. Avoimeen verkkosivusto MAPPa:an jokainen voi lisätä aineistoja, joita on itse laatinut. MAPPa:ssa löytyy yli 200 tuottajan itse laatimia materiaaleja sekä yli tuhat erilaista ympäristökasvatusaineistoa. Järjestöt järjestävät myös tilauksesta ympäristöaiheisia vierailuja, kuten WWF, Nuorten Akatemia ja Luonto-Liitto. (Cantell ym. 2020, 232.)

Esiopetusvuosi, joka tapahtui luonnossa ja sen vaikutuksia koulunkäyntiin ja lapsen toimintaan koulussa kysyttiin kolmessa kysymyksessä, jotka lähetettiin Hämeenlinnan metsäeskarilaisten lasten perheille keväällä 2012. Kysymyksiin kuului; millaista lapsen toiminta oli koulussa esiopetuksessa, millaisia valmiuksia lapselle esiopetusvuosi tarjosi ja oliko sillä jotain negatiivisia vaikutuksia

koulunkäyntiin. Vanhempien vastauksesta käy ilmi, että lasten ketkä osallistivat esiopetukseen metsässä sosiaaliset ja emotionaaliset taidot ovat hyvät. Suurimmalla osalla lapsista myös keskittyminen ja koulumenestys olivat hyvää ja erinomaista. Luottaminen omiin taitoihin ja hyvä itsetunto kulkivat linjassa sen kanssa, miten hyvä ja terve luontosuhde auttaa oppimisessa ja tutkimusten valossa terveen luontosuhteen muodostamisen hyödyistä. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 8.)

Lasten keskittymiskyvyn kehittymiseen oppimisympäristöllä näyttäisi olevan suuri merkitys. Lapsilla, jotka toimivat paljon luonnossa keskittymiskyky näyttää olevan tutkimusten mukaan hyvä sekä lasten väliset ristiriidat vanhempien mukaan olivat vähentyneet esiopetusvuoden aikana ja tämä selittyy varmasti sillä, että lapsi saa oleilla luonnossa oman mielen ja olonsa mukaan. Lasten keskinäinen yhteenkuuluvuuden tunne vahvistuu yhdessä koettujen tapahtumien ja elämyksien myötä samalla tehden ryhmän tiiviiksi. (Jantunen & Lautela 2011, Parikka-Nihti & Suomelan 2014, luku 8 mukaan.)

3.5 Osallisuuden merkitys ympäristökasvatuksessa

Jokaisella lapsella on oikeus osallisuuteen sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen että Suomen lainsäädännön mukaan. Suomen lastensuojelulaissa, perustuslaissa ja nuorisolaissa määritellään lapsen oikeus osallisuuteen itseään koskevissa asioissa. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 3.) Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä sekä otettava huomioon lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa (Varhaiskasvatustilain 540/2018, 20. §). Perustuslaissa säädetään, että lapsen tulee saada vaikuttaa kehitystään vastaavasti itseään koskeviin asioihin (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 6. §).

Osallisuus antaa mahdollisuuksia vaikuttaa, saada tietoa, ilmaista näkemyksensä ja tehdä itsenäisiä päätöksiä. Osallisuus syntyy aina vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin, mikä vaatii ryhmässä toimimista sekä yhteisöllisyyden kokemuksia. Osallistaminen tarjoaa toimijuuden kokemuksia myös sellaisille lapsille, jotka eivät tulisi omaehtoisesti toimineeksi. Päiväkodeissa osallisuuden näkökulma on merkittävä, sillä niissä kasvua, kehitystä ja oppimista tapahtuu pääosin ryhmissä. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, luku 3; Koskinen

2010, 28.) Lasten osallisuutta vahvistetaan ikätason mukaisesti niin, että he kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan ja etteivät he koe joutuvansa kantamaan kokoaan suurempaa vastuuta asiasta (Parikka-Nihti & Ek 2024, 118).

Osallisuuden kokemukset ovat tärkeä tekijä ympäristökansalaisuuteen kasvamisessa (Cantell ym. 2020, luku 9). Ympäristökasvatuksen näkökulmasta osallistumiseen ja vaikuttamiseen kuuluvat henkilökohtainen vaikuttaminen, joka tapahtuu omilla elämäntavoilla ja valinnoilla, sekä julkinen vaikuttaminen, jota toteutetaan yhteisöllisesti. Osallisuuden lähikäsite on voimaantuminen, jolla tarkoitetaan yksilön sisäistä voimantunnetta. Osallisuus ja voimaantuminen edellyttävät osallistumisen vaikuttavuutta eli osallistumisella saavutettavia konkreettisia tuloksia. (Koskinen 2010, 19.)

Sekä osallisuuden kokemisessa että voimaantumisen prosessissa lapsi kokee roolinsa merkittäväksi samalla kun hänen luottamuksensa omiin kykyihinsä kasvaa. Sisäinen vahvistuminen ja ihmisen kokemus tasapainossa olemisesta itsensä ja ympäristönsä kanssa korostuvat voimaantumisessa. Lapsen sisäinen voimaantumisen tunne vahvistuu lapsia kuunnellessa sekä heidän saadessa jakaa kokemuksiaan. Sitoutumisen, vaikuttamisen ja toimimisen halu lisääntyy yhdessä voimaantumisen kanssa. (Parikka-Nihti 2011, 36; Parkkinen & Keskinen 2005, 46.)

Kyky vastata rakentavasti elämän haasteisiin ja vastoinkäymisiin eli resilienssi on verrannollinen lasten osallisuuden toteutumiselle. Lapsella kasvaa osallisuuden kokemusten myötä ymmärrys siitä, että hänen toimillaan on vaikutusta. Samalla lasten yhteenkuuluvuuden tunne ja selviytyminen haasteista onnistuneesti lisääntyvät. Aito sensitiivinen vuorovaikutustilanne aikuisen kanssa perustuu osallisuuden kokemiseen, millä tavoitellaan sitoutumista yhteiseen hyvään. Lapsi kokee itsensä merkitykselliseksi jokaisena päivänä, kun hän oppii uusia tietoja ja taitoja toimiessaan yhdessä ryhmän kanssa. (Parikka-Nihti & Ek 2024, 136.)

Pedagogiikan toteuttamisessa lasten osallisuus ja toimijuus ovat avainasemassa. Päiväkodin lähiluonnossa toimiminen kehittää lapsen osallisuutta lap-

sen tuntiessa vastuullisuutta sekä halua vaikuttaa oman ympäristön hyvinvointiin ja suojeluun. Luonnossa toimiessa lapsen aktiivinen osallisuus ja toimijuus pääsevät kukoistamaan, mikä tarjoaa lapselle mahdollisuuden tutkimiseen, aloitteellisuuteen ja ideoiden kehittelyyn. Koko ryhmän toiminnan havainnointi on avainasemassa ja yksittäisessä tilanteessa kasvattaja voi huomioida lapsen oivalluksia, pohdintaa ja ongelmanratkaisukykyä. (Parikka-Nihti & Ek 2024, 136.)

4 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

4.1 Toimeksiantaja ja hyödynsaajat

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Järvenperän päiväkoti, joka tuottaa kunnallisia varhaiskasvatuspalveluja Pohjois-Espoossa. Järvenperän päiväkodissa on lapsiryhmiä 1–6-vuotiaille lapsille ja yksi esiopetusryhmä 6-vuotiaille. Järvenperän päiväkodin varhaiskasvatus perustuu Espoon varhaiskasvatussuunnitelmaan ja toiminnassa ei ole painotuksia. Yhteyshenkilönämme toimi keväällä 2024 päiväkodin johtaja ja syksyllä päiväkodin varajohtaja, koska johtaja vaihtui.

Opinnäytetyön pääkohderyhmä on Järvenperän päiväkodin kasvattajat, joiden käyttöön opas on suunnattu. Kasvattajien lisäksi oppaastamme hyötyvät myös lapset, koska oppaan menetelmät suunnitellaan lasten kanssa käytettäväksi varhaiskasvatuksessa. Toivomme, että myös lasten vanhemmat hyötyisivät oppaastamme. Lapset saattavat tuoda oppimiaan asioita kotiin, jolloin vanhemmatkin voivat oppia ympäristökasvatuksesta ja kestävästä kehityksestä sekä niiden toteuttamisesta.

4.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena on luoda ympäristökasvatuksen opetusmateriaalia ja menetelmiä sisältävä opas Järvenperän päiväkodin työntekijöiden käyttöön. Oppaalla halutaan mahdollistaa lapsille ja kasvattajille lähtökohdat oman elämänsä ympäristötietoisuuden ja kestävänsä kehityksen elämäntapaan ja niihin soveltuvat tavoitteet. Mielestämme ympäristötietoisuutta ei ole vaikea tuoda varhaiskasvatukseen samalla soveltaen sitä. Luonnossa leikkiessä yh-

dessä kasvattajien kanssa ja tekeminen, innostuminen ja omien taitojen haastaminen yhdistävät keskeiset oppimista edeltävät elementit. Keskinäinen vuorovaikutus lasten kesken sekä lasten ja kasvattajien kesken luovat perustan kehittyville leikkitaidoille sekä ajattelulle ja kielen kehitykselle. Lapset rakentavat leikkiessä käsitystä itsestään ja muista ihmisistä samalla mallintaen haaveita itsestään kuin myös muista ihmisistä ja myös leikkiessä luonnossa lapsi voi käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 43.)

Yksi tavoitteista on, että kasvattajat hyötyvät samalla kun pääsevät ulos, koska luonnossa liikkuminen auttaa varmasti myös kasvattajaa jaksamaan työssään paremmin samalla vähentäen kuormitusta ja lisäten stressinsietokykyä. On tutkittu, että stressihormoni kortisoli vähenee veressä jo viiden minuutin metsässä oleskelun jälkeen, näin ympäristökasvatuksen menetelmät luonnossa hyödyttävät myös kasvattajien työssäjaksamista. (MIELI ry 2024.)

Opinnäytetyön päätavoitteena on kehittää Järvenperän päiväkodin ympäristökasvatuksen ja kestäväen kehityksen toimintaa. Tavoitteena on tehdä monipuolinen ja selkeä opas, jota voisi helposti hyödyntää päiväkodin arjessa. Tilajamme haluaisi tutustua ympäristöteemoihin toiminnallisesti lapsia samalla osallistaen ja pyrimme vastaamaan heidän tarpeeseensa. Haluamme lisätä työntekijöiden valmiuksia ja mahdollisuuksia opettaa lapsille, miten ympäristöstä huolehditaan ja välitetään.

Opinnäytetyön pitkän tähtäimen tavoitteena on vahvistaa sekä kasvattajien että lasten ympäristösuhdetta. Jotta se toteutuisi, oppaan tulisi olla päiväkodissa aktiivisessa käytössä. Kasvattajat voivat tulostaa sen haluamiinsa ryhmiiin ja hyödyntää sen sisältöjä sekä päiväkodin tiloissa että luontoretkillä. Kehittämämme menetelmät toimivat konkreettisina työkaluina, joiden kautta kestävä elämäntapaa voidaan havainnollistaa lapsille.

4.3 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyö toteutetaan toiminnallisena opinnäytetyönä. Toiminnallinen opinnäytetyö on kehittämistyötä, jonka ohella tekijä kirjoittaa itsensä asiantuntijaksi

nojaten vahvasti ammatilliseen teoreettiseen tietoon. Tarkoituksena on kehittää ammatillista arkea yhdessä työelämäkumppanin kanssa. (Kostamo ym. 2022, luku 1.1, luku 4.1.) Opinnäytetyön tuotoksena voi olla muun muassa opas, ohje, esite tai käsikirja (Vilkkä 2021a, 32). Opinnäytetyön kehittämistyö toteutetaan yhteistyössä Järvenperän päiväkodin työntekijöiden kanssa. Työn tuotoksena syntyy ympäristökasvatuksen menetelmäopas, johon suunnitelmaan työntekijöiden toiveisiin vastaavia ympäristökasvatuksen materiaaleja ja menetelmiä.

Toiminnallisen opinnäytetyön tietoperustassa aihe käsitteellistetään keskeisillä teorioilla, malleilla ja tuoreilla tutkimustuloksilla (Kostamo ym. 2022, luku 3.1). Tiedonkeruumenetelminä voi hyödyntää tutkimuksellisia menetelmiä, kuten haastatteluja, kyselyitä tai havainnointia, joiden avulla tuotetaan kehittämisen kannalta oleellista tietoa (Salonen ym. 2017, 35). Opinnäytetyön teoriaosuu- den kokoamisessa hyödynnetään ammatillista teoreettista tietoa, keskeistä ympäristökasvatuksen puumallia sekä tuoreita tutkimustuloksia. Kehittämiso- suudessa tiedonkeruumenetelmänä käytetään kyselylomaketta, johon saatu- jen vastausten avulla menetelmäopas kehitetään.

Toiminnallinen opinnäytetyö (*practice-based thesis*) lukeutuu tutkimuksellisiin kehittämisen tapoihin yhteen ammattikorkeakoulujen opinnäytetyötyyppiin. Tuotos kuten meillä menetelmäopas, kuvaa menetelmäoppaan lähtökohtia ja niihin liittyviin valintoja ja ratkaisuja perustellusti. Käytännönläheisyys on tärkeä osa kehittämistyötä toiminnallisessa opinnäytetyössämme sekä kohderyh- män osallistaminen niin lasten kuin kasvattajienkin. Rakentava vuorovaikutus on ollut alusta saakka lähtökohtamme osapuolten kesken sekä yhteinen kieli löytyi helposti, jonka pohjalta oli helppo alkaa suunnitella ja rakentaa opinnäy- tetyötä. (Kostamo ym. 2022, luku 1.1.)

5 MENETELMÄOPPAAN TOTEUTUS

5.1 Kehittämistyön menetelmänä dialoginen keskustelu

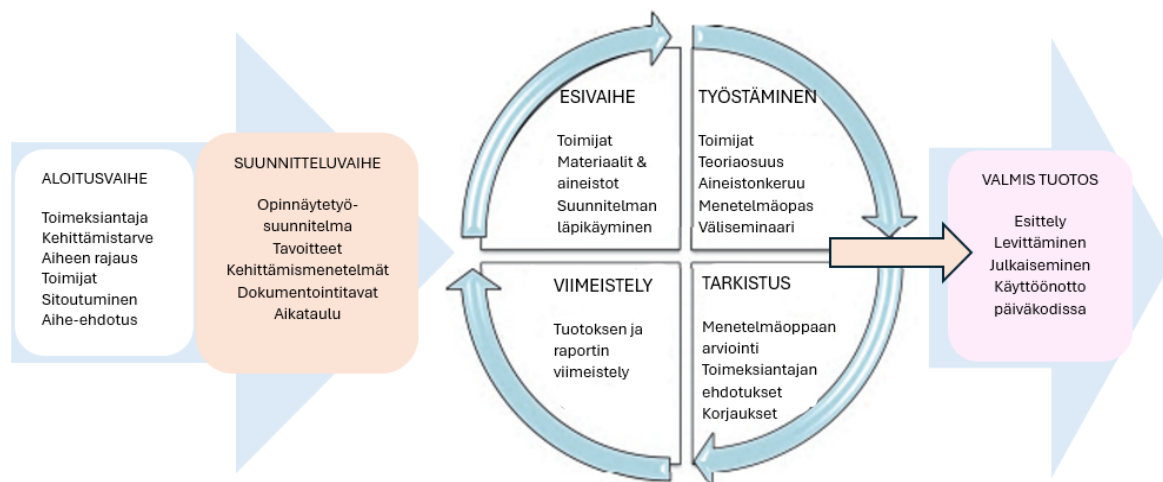
Opinnäytetyön kehittämistyön menetelmänä hyödynnettiin dialogista keskustelua, jota käytettiin koko prosessin aikana. Dialoginen keskustelu on yksi kehittämisen ja osallistamisen menetelmistä, jonka tarkoituksena on tavoitella yhteistä ymmärrystä. Se on avointa ja suoraa keskustelua, jossa muiden erilaiset näkemykset otetaan huomioon. Dialoginen keskustelu auttaa löytämään uusia tapoja muuttuvassa ympäristössä toimimiseen. Ihmisten motivaatio, osaaminen ja luovuus saadaan käyttöön aidon dialogin avulla. (Salonen ym. 2017, 61; Salonen 2013, 22.)

Dialogista keskustelua käytettiin viikoittain opinnäytetyöparin kanssa. Keskustelua käytiin viestien ja Teams-puheluiden välityksellä muun muassa heränneistä kysymyksistä, opinnäytetyön reflektoinnista, tehtävänjaosta ja seuraavista vaiheista. Tilaajan kanssa dialogista keskustelua hyödynnettiin etenkin opinnäytetyön aloitusvaiheessa, kun pohdimme yhdessä, millaista opinnäytetyötä lähdemme heille tekemään.

5.2 Konstruktivistinen malli

Opinnäytetyön kehittämistyön mallina käytettiin konstruktivistista mallia, joka näkyy kuvassa 2. Salonen (2013, 15–16) kuvailee konstruktivistista mallia lineaarisen mallin ja spiraalimallin yhdistelmäksi. Lineaarisessa mallissa kehittämistoiminta etenee suoraviivaisesti tavoitteesta päättämiseen ja arviointiin. Spiraalimallissa prosessi kuvataan syklinä, jossa pysähdytään välillä reflektimaan. Konstruktivistinen malli yhdistää lineaarisen mallin huolellisen vaiheisuuden ja spiraalimallin arvioinnin, reflektoinnin ja vuorovaikutuksen.

Konstruktivistisessa mallissa korostetaan osallisuutta, toiminnassa oppimista, jatkuvaa reflektointia sekä arvioivaa työtettä (Salonen 2013, 16; Salonen ym. 2017, 53). Opinnäytetyössä otettiin huomioon konstruktivistisen mallin keskeiset osat osallistamalla toimeksiantajaa, pysähtymällä usein refleктоimaan yksin ja parin kanssa sekä arvioimalla työtä monessa eri vaiheessa. Arviointia teki opinnäytetyön tekijöiden lisäksi toimeksiantaja, joka antoi oppaasta väliarvioinnin.

Kuva 2. Konstruktivistinen malli (mukaillen Salonen 2013, 20)

Kuvassa 2 näkyvät konstruktivistisen mallin mukaiset vaiheet, jotka ovat aloitus-, suunnittelu-, esi-, työstö-, tarkistus- ja viimeistelyvaihe. Vaiheiden jälkeen esitellään kehittämishankkeen tuloksena syntynyt valmis tuotos. Vaiheissa esiintyvillä toimijoilla tarkoitetaan opinnäytetyön ydin- tai avainhenkilöitä, joilla on omat roolinsa, vastuunsa ja sitoutumisensa työhön. (Salonen 2013, 16–18.) Opinnäytetyö toteutettiin konstruktivistisen mallin vaiheita seuraten. Opinnäytetyön keskeisimpiä toimijoita olivat opinnäytetyön tekijät. Muita toimijoita olivat Järvenperän päiväkodin yhteyshenkilö, joka oli mukana erityisesti aloitus-, esi- ja työstövaiheessa sekä työntekijät, jotka olivat mukana työstövaiheen aineistonkeruussa.

5.3 Aloitus

Kehittämishanke saadaan käyntiin aloitusvaiheella, jossa määritellään kehittämistarve, alustava kehittämistehtävä, toimintaympäristö sekä mukana olevat toimijat ja heidän sitoutumisensa työskentelyyn. Kehittämistarpeen tunnistamisessa on hyödyllistä huomioida sidosryhmien näkemykset ja pyrkiä muodostamaan yhteistä ymmärrystä kehittämisen kohteesta. Aloitusvaiheessa on tärkeää keskustella yhdessä työskentelyn onnistumisen kannalta merkityksellisistä asioista, kuten aihealueen riittävästä rajauksesta. (Salonen 2013, 17; Salonen ym. 2017, 56.)

Aloituvaiheessa olimme yhteydessä Järvenperän päiväkodin johtajaan ja pyysimme häntä toimeksiantajaksi opinnäytetyöllemme. Ehdotimme, että voisimme tehdä päiväkodille oppaan ympäristökasvatuksesta. Johtaja piti aiheestamme ja kokosi henkilökunnan palaveriin, jossa keskusteltiin ympäristökasvatukseen liittyvistä teemoista ja kehittämistarpeista. Työntekijät kertoivat haluavansa keskittyä toiminnassaan vahvemmin kestävään kehitykseen ja esimerkiksi kierrätykseen. He toivoivat ympäristökasvatustoimintaan materiaalia ja menetelmiä, joiden kautta he voisivat tutustua teemoihin toiminnallisesti ja lapsia osallistaen. Lisäksi he kertoivat käyvänsä usein metsäretkillä, joihin ideat ovat tervetulleita.

Päiväkodin kehittämistarpeiden pohjalta päätimme tehdä oppaasta menetelmäoppaan, jossa olisi opetusmateriaalin lisäksi toiminnallisia menetelmiä. Rajasimme aiheemme ympäristötietoisuuteen ja kestävään kehitykseen, koska huomasimme ympäristökasvatuksen olevan erittäin laaja aihe. Otimme rajauksessa huomioon päiväkodin kehittämistarpeet ja toiveet. Teimme helmikuussa 2024 opinnäytetyöstämme aihe-ehdotuksen. Aiheen hyväksymisen jälkeen siirryimme suunnitteluvaiheeseen.

5.4 Suunnittelu

Aloituvaihetta seuraa suunnitteluvaihe, jossa tehdään kirjallinen kehittämissuunnitelma, kuten opinnäytetyösuunnitelma. Tarkoituksena on tehdä taustaselvitystä kirjallisuuteen ja tutkimustietoon perehtymällä. Suunnitelmassa on esitettävä kehittämissuunnitelman tavoitteet, vaiheet, toimijat, kehittämismenetelmät, aineistot ja dokumentointitavat. (Salonen 2013, 17; Salonen ym. 2017, 60.)

Aloitimme opinnäytetyösuunnitelman kirjoittamisen maaliskuun alussa 2024. Ennen suunnitelman aloitusta keskustelimme opinnäytetyöparin kanssa käsitteistämme kestävästä kehityksestä ja ympäristökasvatuksesta suhteessa ilmastonmuutokseen. Saimme suunnitelman aloitukseen ohjausta ohjaavalta opettajaltamme. Työskentely lähti käyntiin etsimällä lähteitä ammattikirjallisuudesta ja ajankohtaisista tutkimuksista. Suunnitelmassa käsiteltiin muun muassa keskeisiä teorioita, opinnäytetyön aikataulutusta sekä kehittämissuunnitelman tavoitteita ja menetelmiä. Valmis suunnitelma hyväksyttiin kesäkuussa 2024,

minkä jälkeen täytimme tutkimuslupahakemuksen, jonka lähetimme Espoon kaupungille.

5.5 Esivaihe ja työstövaihe

Suunnitelman hyväksymisen jälkeen tulee esivaihe, jossa siirrytään kehittämisympäristöön eli sinne, missä varsinainen työskentely toteutetaan. Esivaiheessa tulevaa työskentelyä organisoidaan yhdessä. Pian esivaiheen jälkeen alkaa työstövaihe, jossa toimijat alkavat työskentelemään suunnitelman mukaisesti saavuttaakseen yhdessä sovitut tavoitteet ja tuotoksen. Työstämisessä kehittämishankkeen osatekijät, kuten toimijat, aineistot ja dokumentoitavat, realisoituvat. Lisäksi aktivoituu monia ammatillisia taitoja, kuten suunnitelmallisuus, vastuullisuus, vuorovaikutteisuus ja itsensä kehittäminen. Työstövaihe on vaiheista pisin ja vaativin sekä toiseksi tärkein suunnittelun jälkeen. (Salonen 2013, 17–18; Salonen ym. 2017, 62.)

Esivaiheessa kävimme toimeksiantajan kanssa läpi opinnäytetyömme aikataulu sekä prosessin etenemistä, minkä jälkeen siirryimme pian työstövaiheeseen. Aloimme kokoamaan opinnäytetyötä suunnitelman mukaisesti aloittamalla teoriaosuudesta. Tutkimuslupahakemuksemme hyväksyttiin kesäkuussa ja elokuussa opettajan palattua kesälomalta saimme aloittaa aineiston keruun päiväkodille lähetettävällä kyselyllä.

Teoreettisessa viitekehyksessä käytettiin paljon ammattikirjallisuutta, jota löysimme sekä kirjastoista että Xamkin omasta kirjastosta Kaakkurista. Lähteitä etsittiin myös Ebook Centralista, Julkarista ja Journal.fi-sivustolta. Johdantoon etsittiin Theseuksesta ympäristökasvatuksen opinnäytetöitä, joita hyödynnettiin aiheen valinnan ja ajankohtaisuuden perustelemisessa.

5.5.1 Tiedonkeruumenetelmänä kysely

Opinnäytetyön tiedonkeruumenetelmänä käytettiin sähköistä kyselylomaketta (liite 4), joka luotiin Webropol-ohjelmalla heinäkuussa 2024. Sähköinen tiedonkeruu on nopeaa, vaivatonta ja edullista eikä siitä synny paino- tai postituskuluja (Ojasalo ym. 2015, 128). Kysely on hyödyllinen kehittämisen kannalta oleellisen tiedon, kuten lähtötilanteen ja kehittämistarpeiden, selvittämisessä (Salonen ym. 2017, 35, 47). Kyselyn avulla keräsimme henkilökunnalta tietoa

päiväkodissa toteutettavasta ympäristökasvatuksesta ja pyysimme toiveita uusille ympäristökasvatuksen menetelmille. Kysyimme myös työntekijöiden mielipiteitä kestävästä elämäntavan opettamisen ja luontoon pääsemisen merkityksestä. Kyselyä hyödynnettiin menetelmäoppaan sisällön kokoamisessa.

Kyselyn käytössä perusvaatimuksena on, että tutkittavasta aiheesta on olemassa riittävästi aiempaa tietoa. Ilman aiempaa tietoa kyselylomakkeen suunnittelu on vaikeaa, koska kysymyksiä on lähes mahdotonta muodostaa selittäväksi käsitteiksi. (Ojasalo ym. 2015, 122.) Kyselyssä ei selitetty käsitteitä, koska ajattelimme päiväkodin työntekijöiden tietävän ympäristökasvatuksesta tarpeeksi vastatakseni kysymyksiimme. Lisäksi ympäristökasvatuksesta on olemassa paljon aiempaa tietoa. Kerroimme yhteyshenkilöllemme, että työntekijät saavat halutessaan tutustua opinnäytetyömme suunnitelmaan ennen kyselyyn vastaamista, jos haluavat lisätietoa aiheesta.

Tutkimuseettisistä normeista kaksi tärkeintä ovat yksityisyyden suojaaminen ja tietoon perustuva suostumus. Tutkimuksen kohteelle on annettava riittävästi tietoa opinnäytetyöstä ja aineiston kokoamisesta ennen kuin hän päättää osallistumisestaan. Tutkimukseen osallistumisen on oltava vapaaehtoista ja sen on perustuttava suostumukseen. Opinnäytetyössä tavoitteena on kerätä henkilötietoja mahdollisimman vähän, joten lupaukset yksityisyyden turvaamisesta prosessin aikana on kuvattava selkeästi. (Vilkkä 2021a, 115–117.) Webropol-kyselyssä ei kerätty henkilötietoja, mikä varmistettiin kyselyn asetuksista, joissa se määriteltiin anonyymiksi. Kysely lähetettiin työntekijöiden sähköposteihin yhteyshenkilömme kautta, jotta emme näkisi muiden sähköposteja. Kyselyn tulokset kuvattiin niin, että niistä ei voi tunnistaa vastaajia. Ennen kyselyyn vastaamista jokainen luki tutkimustiedotteen (liite 2), jossa kerrottiin kyselyn anonyymiteetistä sekä aineiston käsittelystä. Kyselyn alussa pyydettiin suostumus tutkimukseen (liite 3). Jokaisella vastaajalla oli mahdollisuus tutustua halutessaan myös opinnäytetyömme suunnitelmaan.

Aineiston eettisyyttä tarkastellessa on huomioitava koko elinkaari eli aineiston kokoaminen, käsittely, säilytys ja hävittäminen. Opinnäytetyöhön osallistuvilla on kerrottava, miten aineiston turvallisesta käytöstä ja säilyttämisestä huolehditaan ja milloin aineisto hävitetään tai arkistoidaan. (Vilkkä 2021a, 115, 117.)

Tutkimustiedotteessa kerrottiin aineiston käsittelystä ja hävittämisestä. Vastajailla tiedotettiin, että kyselyaineistoa käsittelevät vain opinnäytetyön tekijät ja kysely poistetaan Webropol-järjestelmästä, kun opinnäytetyö on hyväksytty.

Aineistonkeruun luotettavuuteen liittyy oleellisesti se, että työssä perustellaan, miten kysymykset on muodostettu ja miten aineisto on hankittu. (Hakala 2024). Opinnäytetyössä kuvailtiin, miten kerätty aineisto eli kyselyn vastaukset hankittiin työntekijöiltä. Kyselyn laatiminen kuvattiin ja kysymysten muodostaminen perusteltiin huolellisesti.

Kysely lähetettiin elokuussa 2024 yhteys henkilön kautta päiväkodin työntekijöille. Vastausaika oli aluksi kaksi viikkoa, mutta pidensimme sitä kolmeen viikkoon päiväkodin kiireen vuoksi. Kysely oli saatavilla työntekijöiden sähköpostissa ja päiväkodin kahvihuoneen seinällä QR-koodina. Päiväkodissa on 15 kasvattajaa, joista 9 vastasi kyselyymme.

5.5.2 Kyselyn laatiminen

Kyselyä ohjaavat tutkimuskysymykset olivat:

1. Miten tärkeinä kasvattajat pitävät kestäväää elämäntapaa ja luonnossa liikkumista?
2. Millaisia ympäristökasvatuksen materiaaleja ja menetelmiä kasvattajat käyttävät ryhmissään?
3. Millaisia toiveita kasvattajilla on uusille ympäristökasvatuksen materiaaleille ja menetelmille?

Kyselyä laatiessa on tärkeää pohtia, milloin käytetään strukturoituja tai avoimia kysymyksiä. Joihinkin kysymyksiin tarvitsee valmiit vastausvaihtoehdot ja täysin avoimien kysymysten käyttöön on oltava painava syy. (Ojasalo ym. 2015, 132.) Kyselylomakkeeseen kertyi seitsemän kysymystä, joista neljä olivat avoimia ja kolme strukturoituja. Kysymys 2 oli avoin, koska emme tiedäneet päiväkodin ryhmien ikäjakaumia etukäteen. Kysymykset 5, 6 ja 7 olivat myös avoimia, koska ei ollut järkevää asettaa valmiita vastausvaihtoehtoja päiväkodissa toteutettavalle ympäristökasvatukselle tai kasvattajien toiveille. Kysymykset 1, 3 ja 4 olivat strukturoituja, koska vastausvaihtoehdot helpottivat ja nopeuttivat kasvattajien vastaamista. Kaikki kysymykset olivat pakollisia, koska vastaajia oli vähän.

Ensimmäisessä kysymyksessä kysyimme kasvattajilta, kuinka tärkeänä he pitävät kestävän elämäntavan opettamista lapsille. Neljännessä kysymyksessä kysyimme, kuinka tärkeänä kasvattajat pitävät luontoon pääsemistä päiväkotiviikon aikana. Vastausvaihtoehdot asetettiin ei yhtään tärkeästä erittäin tärkeään. Kysyimme kasvattajien asenteista, koska kasvattajan on opetettava tiedostamaan omat ympäristöön liittyvät asenteensa ja arvonsa, jotta hän voi toteuttaa eettisesti kestävästä ympäristökasvatusta (Cantell ym. 2020, luku 4). Tieto kasvattajien asenteista auttoi oppaaseen kehitettyjen kestävän elämäntavan ja luontoretkien opetusmateriaalin ja menetelmien muodostamisessa. Jos esimerkiksi molempiin kysymyksiin olisi vastattu ”ei yhtään tärkeänä”, olisimme painottaneet erityisesti kestävän elämäntavan ja luontoon pääsemisen merkitystä oppaan opetusmateriaalissa ja pyrkineet perustelemaan niitä. Kasvattajien asenteet kertoivat meille myös siitä, kuinka tarpeellinen oppaamme olisi päiväkodille ja kuinka todennäköisesti sitä hyödynnettäisiin.

Halusimme toisessa kysymyksessä tietää vastaajien lapsiryhmien ikäkaumat, jotta vastaajia olisi kaikista ryhmistä. Halusimme erityisesti huomioida sen, että pienimpienkin lasten varhaiskasvattajat tulevat kuulluksi. Kolmannessa kysymyksessä selvitimme, kuinka usein lapsiryhmät käyvät luontoretkillä. Ympäristökasvatukseen kuuluu olennaisesti luonnossa toimiminen, joten halusimme tietää, kuinka usein tämä toteutuu. Luontoretkien viikoittainen määrä auttoi myös arvioimaan, kuinka paljon painotamme niihin suunniteltavaa materiaalia oppaassa. Pyrimme opinnäytetyöllämme lisäämään luonnossa liikkumista ja luontoon tutustumista ympäristökasvatuksen keinoin. Käytimme käsitettä ”luontoretki” metsäretken sijaan, koska metsäretken voi helposti tulkita vain metsässä tapahtuvaksi ulkoiluksi.

Kartoitimme viidennessä kysymyksessä päiväkodissa jo käytössä olevia ympäristökasvatuksen materiaaleja ja menetelmiä. Viides kysymys auttoi hahmottamaan päiväkodin ympäristökasvatuksen laajuutta sekä sitä, mitä uutta voisimme oppaallamme tuoda kasvattajien työhön. Kuudennessa ja seitsemännessä kysymyksessä pyysimme toiveita ja ehdotuksia ympäristökasvatuksen materiaalille ja menetelmille, joita kehitämme oppaaseen. Kasvattajien toiveiden huomioon ottaminen oli tärkeää menetelmäoppaan kehittämisen ja osallisuuden toteutumisen kannalta.

5.5.3 Kyselyn tulokset ja analysointi

Ensimmäisessä kysymyksessä kasvattajista kahdeksan piti kestävän elämäntavan opetusta erittäin tärkeänä ja yksi tärkeänä. Neljännessä kysymyksessä kaikki vastaajat pitivät luontoon pääsemistä erittäin tärkeänä. Vastauksista voi tulkita, että päiväkodin kasvattajilla on motivaatiota ja halua opettaa lapsille ympäristökasvatuksen aiheita menetelmäoppaan avulla. Tulosten perusteella emme erityisesti perustele kestävän elämäntavan ja luontoon pääsemisen merkitystä oppaassamme, vaan pyrimme tekemään paljon kestävään elämäntapaan ja luontoon tutustumiseen kannustavia menetelmiä.

Vastaajista kolmella on ryhmässään 1–2-vuotiaita lapsia, yhdellä 1–3-vuotiaita, yhdellä 3–5-vuotiaita ja lopuilla neljällä lapset ovat 5–6-vuotiaiden esiopetusryhmässä. Saimme vastauksia ja toiveita kaikkien ikäryhmien kasvattajilta, joten jokainen päiväkodin ryhmä pääsi osallistumaan oppaan sisällön kehittämiseen.

Vastaajista seitsemän kertoi käyvänsä ryhmänsä kanssa luontoretkillä kerran viikossa ja kaksi vähemmän kuin kerran viikossa. Päiväkodissa käydään luontoretkillä melko usein, joten pyrimme oppaassamme siihen, että vähintään 30 prosenttia menetelmistä olisivat luonnossa käytettäviä.

Viidennen kysymyksen vastauksista kävi ilmi, että päiväkodissa tutustutaan luontoon, luonnonilmiöihin, eläimiin ja kasveihin erilaisilla tavoilla. Luontoretkillä piilotetaan eläinkuvia oksille, tutkitaan taivasta, tehdään luonnonmateriaaleista taidetta ja ihmetellään käpyjä ja tammenterhoja. Toiminnassa huomioidaan vuoden kiertokulku vuodenaikojen ja juhlien avulla. Yksi vastaajista kertoi toteuttavansa luonnossa jutustelua ja ihmettelyä spontaanisti. Luonnossa oppimista hyödynnetään esimerkiksi siirtämällä esiopetuksen sisältöjä luontoympäristöön. Metsästä löytyviä materiaaleja käytetään matematiikkaan, aakkosiin, leikkeihin, askarteluun ja liikuntaan. Lasten kanssa lajitellaan roskaa, puhutaan kierrätyksestä ja metsäretkillä hyödynnetään kuvallisia ohjeita luonnossa käyttäytymisestä. Pyrimme kehittämään oppaaseen uusia menetelmiä

päiväkodin ympäristökasvatustoimintaan. Kehitämme myös menetelmiä, joiden avulla voi syventyä nykyisen toiminnan aiheisiin, kuten lajitteluun ja vuodenaikojen huomioimisen.

Kuudennen kysymyksen vastauksissa toivottiin materiaalia lapsen kehitystason mukaisesti luonnonmateriaalien hyödyntämisestä, luonnon moninaisuudesta ja kunnioittamisesta sekä vuodenaikojen seuraamisesta. Useissa vastauksissa toivottiin kierrätykseen liittyvää materiaalia, kuten kierrätysopasta ja jätteiden lajittelua. Yksi vastaajista toivoi materiaalia kulutustottumuksista. Toiveena oli myös saada erilaisia kuvia etenkin lapsille, joilla ei vielä ole sanavarastoa tai kieltä.

Seitsemännen kysymyksen vastauksissa menetelmiin toivottiin kestävän kehityksen materiaaleja ja käytäntöjä arkeen. Luonnonmateriaaleja haluttaisiin hyödyntää esimerkiksi maalaamisessa ja leikkiympäristön rakentamisessa. Toiveena oli myös vinkkejä sellaiseen maalaamiseen, jossa ei käytetä mikro-muoveja sisältäviä maaleja. Vastauksissa toivottiin mahdollisimman paljon toiminnallisia ideoita sekä luovaa toimintaa pienille. Metsäretkille toivottiin kuvia kasveista, linnuista ja hyönteisistä. Yksi vastaajista toivoi tietoa muiden kuntien varhaiskasvatuksen toteuttamasta 1–2-vuotiaiden ympäristökasvatuksesta ja yksi ehdotti nukketeatteriesitystä.

Kyselyn tulosten analysoinnissa käytettiin teemoittelua. Teemoittelu on analyysimenetelmä, jossa tutkimusaineistosta etsitään teemoja keskeisten aihepiirien avulla. Teemoja muodostetaan aineistossa toistuvista aiheista. Teemoittelu voi auttaa löytämään aineistosta teemoja, joita ei välttämättä ole aikaisemmin noussut esiin. (Hakala 2024, Teemoittelu.) Valitsimme analyysimenetelmäksi teemoittelun, koska kyselyn avointen kysymysten vastaukset auttoivat jäsentelemään menetelmäoppaan teemoja.

Teemoittelu alkoi huolellisella perehtymisellä kyselyn vastauksiin. Aineistossa toistuviksi teemoiksi muodostuivat luova toiminta, kestävä elämäntapa ja luonnon monimuotoisuus eli biodiversiteetti. Luovan toiminnan teemaan sisältyy luonnonmateriaalien tuominen leikkeihin ja taiteeseen. Kestävään elämäntapa-

paan sisältyvät vastauksissa esiintyneet kierrätys, kulutustottumukset ja kestävä kehitys. Luonnon monimuotoisuuteen sisältyvät kasvit, linnut, hyönteiset sekä vuodenaikojen vaihtelu.

Kyselyaineiston luotettavuutta tarkastellessa on otettava huomioon se, kuinka yksityiskohtaisesti ja todenmukaisesti tuloksia on avattu. Aineiston analyysissä on tehtävä valintoja siinä, mitä asioita on oleellista nostaa analyysin kohteeksi. Lisäksi tutkimustulosten on kuvattava tutkittavaa ilmiötä riittävän hyvin ja tiedon on oltava luotettavaa. (Hakala 2024.) Kaikkia kyselyn vastauksia käsiteltiin, kun tuloksia kirjoitettiin auki ja vastauksia ei ole vääristelty. Analyysin kohteeksi nostettiin lähes kaikki vastaukset, mutta karsimme nukketeatterin ja muiden kuntien ympäristökasvatuksen, koska niiden toteutus oppaaseemme ei ollut realistista. Tutkimustulokset kuvasivat päiväkodissa toteutettavaa ympäristökasvatusta monipuolisesti. Tieto oli luotettavaa, koska kyselyyn vastasivat vain Järvenperän päiväkodin työntekijät, jotka toteuttavat työssään ympäristökasvatusta.

5.6 Tarkistus ja viimeistely

Tarkistusvaiheessa arvioidaan syntyneitä tuotosta, minkä jälkeen palataan takaisin työstövaiheeseen tai edetään viimeistelyvaiheeseen. Arviointia voi tapahtua ennen toimintaa, toiminnan aikana ja toiminnan jälkeen. Vaiheeseen voi kuulua itsearviointia, vertaisarviointia ja ulkoista arviointia. Tarkistusvaihetta seuraava viimeistelyvaihe on usein vaativa ja aikaa vievä, koska siinä on viimeisteltävä sekä tuotos että raportti. Viimeistelyvaiheessa keskitytään hiomaan tekstin ulkoasua, luettavuutta ja konkreettisuutta. (Salonen 2013, 18; Salonen ym. 2017, 64–65.)

Tarkistusvaihetta toteutettiin koko opinnäytetyön ajan jatkuvana reflektointina sekä itse- ja vertaisarviointina. Menetelmäopas kehitettiin ja koottiin loka- ja marraskuussa 2024 ja sen sisältöä sekä ulkoasua arvioitiin ja viilattiin yhdessä opinnäytetyöparin kanssa. Marraskuun lopulla opas lähetettiin yhteyshenkilölle, jotta hän voisi arvioida sen sisältöä, rakennetta ja ulkoasua sekä antaa kehittämisehdotuksia.

Yhteyshenkilö oli menetelmäoppaaseen erittäin tyytyväinen. Hän kehui oppaan runsautta, monipuolisuutta ja sitä, kuinka hyvin ympäristökasvatuksen teemat on huomioitu. Hän piti oppaan ulkoasua selkeänä ja kauniina ja koki, että tieto ja käytännön vinkit on koottu sopivaksi kokonaisuudeksi, johon on helppo tarttua. Oppaassa on yhteyshenkilön mukaan huomioitu hyvin päiväkodin erilaiset tarpeet. Hän koki, että päiväkotiki voi hyödyntää menetelmiä sekä pidempiin projekteihin että yksittäisiin toimintahetkiin. Opas sopii heille hyvin pitkän aikavälin suunnittelun tueksi sekä arjen työkaluksi. Yhteyshenkilö piti siitä, että toimintavinkkejä on sekä luontoon ja lähiympäristöön että päiväkodin tiloihin. Hän ei keksinyt yhtäkään kehittämisehdotusta, joten opas oli valmis ja vastasi päiväkodin kehittämistarpeisiin.

Kun opinnäytetyön tietoperusta ja tuotos olivat valmiita, aloitettiin viimeistelyvaihe joulukuussa 2024. Kehittämistyön raportti sekä pohdintaluku viimeisteltiin ja tiivistelmät kirjoitettiin. Tekstejä luettiin läpi ja varmistettiin, että lähdeviitteet sekä lähdeluettelo ovat Xamkin ohjeiden mukaisia. Opinnäytetyö lähetettiin esitarkastukseen joulukuussa 2024.

5.7 Valmis menetelmäopas

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi Canva-ohjelmalla tehty ympäristökasvatuksen menetelmäopas (liite 1), joka sisältää opetusmateriaalia ja paljon toiminnallisia menetelmiä. Päätimme laittaa menetelmäoppaaseen lähdeviitteet sekä lähdeluettelon, jotta opasta käyttävät kasvattajat voivat halutessaan etsiä aiheista lisätietoa helposti. Koimme, että lähdeviitteiden laittaminen myös tuotokseen olisi tärkeää eettisistä syistä, jos teksti on muodostettu jostain lähdeä hyödyntämällä.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehityksessä käsiteltiin laajasti muun muassa kestävästä kehityksestä, ympäristötietoisuudesta, osallisuuden merkityksestä sekä ympäristökasvatuksen keskeisiä oppimisympäristöjä ja menetelmiä. Opinnäytetyössä esille nostetut ympäristökasvatuksen aiheet näkyvät oppaassa teoriana ja menetelminä muun muassa kestävästä kehityksestä, kierrätyksestä ja ympäristötietoisuudesta. Monet menetelmistä mahdollistavat hyvin lasten osallisuuden. Lisäksi opinnäytetyössä kerrottiin luonnon monimuotoisuudesta, jota voi oppaan avulla tutkia esimerkiksi tutustumalla lintuihin.

Menetelmäoppaassa otettiin huomioon opinnäytetyön rajauksen mukaiset käsitteet, kestävä kehitys ja ympäristötietoisuus. Opetusmateriaali ja menetelmät koottiin rajauksen sekä kyselyn tulosten ympärille. Pyrimme vastaamaan oppaallamme lähes kaikkiin kasvattajien esittämiin toiveisiin. Järvenperän päiväkotiki-
koti voi tulostaa oppaasta haluamansa määrän kopioita ja hyödyntää sen sisältöä jokapäiväisessä arjessa. Oppaan lopusta löytyy neljä vuodenaikataulukkoa, joita voi hyödyntää oppaasta erillisinä.

Oppaaseen koottiin kestävä kehityksen alle teoriaa kierrätyksestä, kulutustottumuksista ja kasvisruokailusta sekä aiheisiin liittyviä menetelmiä. Opinnäytetyön tietoperustassa kerrotaan kestävä kehityksen, kierrätyksen, kulutustottumusten ja kasvisruokailun merkityksestä. Kyselyn vastauksissa toivottiin kestävään kehitykseen, kierrätykseen ja kulutustottumuksiin liittyvää materiaalia ja menetelmiä. Aiheisiin liittyviksi menetelmiksi koottiin muun muassa ympäristökoleikki, sanomalehtiasut, roskien kierrätyspäivä, tavaravaihtopäivä, kasvishaaste, kestävä kehityksen toivepuu ja lelujen tarkistuspäivä.

Ympäristötietoisuuden alle koottiin teoriaa sekä menetelmiä eläimistä, hyönteisistä ja vuodenaajoista. Opinnäytetyön tietoperustassa kerrotaan ympäristötietoisuudesta, erilaisista ympäristökasvatuksen oppimisympäristöistä ja menetelmistä, lasten luontaisesta kiinnostuksesta eläimiin sekä symbolisista kokemuksista. Kyselyyn vastanneet toivoivat materiaalia muun muassa luonnon moninaisuudesta ja kunnioittamisesta sekä vuodenaikojen seuraamisesta. Menetelmiin toivottiin luonnonmateriaalien hyödyntämistä, erilaisia kuvia, luonnonmukaisia maaleja sekä luovaa toimintaa pienille. Menetelmiin kehitettiin muun muassa aistiharjoituksia, tuttujen leikkien muuttamista luontoaiheiseksi, monenlaisia askarteluita, valokuvasuunnistusta, hyönteishotellin ja linnunpesän rakentamista ja vuodenaikataulukoita. Lisäksi kokosimme listan erilaisista eläinaiheisista satukirjoista, joiden avulla lapset saavat symbolisia kokemuksia eläimistä. 1–2-vuotiaille tehtiin oma sivu, jossa on luonnonmateriaaleja hyödyntävää luovaa toimintaa ja lista luontoaiheisista kuva- ja satukirjoista.

Oppaan kansikuva esittää maapallon kauneutta ja merkitystä sekä ympäristökasvatuksen aiheita. Osa kansikuvasta tehtiin käsin piirtämällä ja osa Canva-

ohjelmalla. Menetelmäoppaan muut sivut on kuvitettu Canva-ohjelmalla lisäämällä kuvia oppaan aiheisiin liittyvistä asioista, kuten perhosista, eläimistä, hyönteisistä, kierrätyksestä ja lehdistä. Kuvien tarkoituksena on tehdä oppaasta esteettisempi ja kuvia voi näyttää lapsille, jos haluaa havainnollistaa aiheita.

6 POHDINTA

Keskustelun myötä huomasimme kummatkin olevamme huolissamme ilmastomuutoksesta ja sen etenemisestä. Yhdessä pohdimme ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen näkökulmaa varhaiskasvatuksessa ja innostuimme aiheesta. Halusimme myös käytännön tasolla tuoda asiaa esiin ja teimme menetelmäoppaan, joka tuo yhteen kasvattajat ja lapset esimerkiksi luontoaiheisella valokuvasuunnistuksella. Kasvisruoan lisäämisestä kaikille ruokapöytään tuo terveellisyyden näkökulman lisäksi ilmastonäkökulman esiin. Lapset ovat luonnostaan kiinnostuneita väreistä ja hauskoista lauluista, joilla voi heitä saada innostumaan kasvien syönnistä sekä samalla myös kasvattajia.

Valitsimme toiminnallisen opinnäytetyön, koska halusimme kehittää jotain mielenkiintoista ja luovaa toimintaa. Tutkimuksen tekeminen ei tuntunut omalta ja kirjallisuuskatsaus olisi rajoittanut lähteiden käyttöä. Halusimme oppia ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen tavoitteista ja toteuttamisesta sekä niiden tuomisesta varhaiskasvatukseen.

6.1 Eettisyys ja luotettavuus

Ilmastomuutokseen herääminen vaikuttaa elämän joka osa-alueella kuten myös varhaiskasvatuksessa, tuoden enenevässä määrin ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen teemat varhaiskasvatukseen. Samalla halusimme tuoda näkökulmaa menetelmäoppaan muodossa huomioiden vahvasti eettisyyden. Olemme laatineet sopimuksen työn tilaajan kanssa ja toivomme tuovamme uusia näkökulmia varhaiskasvatukseen ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen muodossa. Toivomme, että eettisesti työmme kestää aikaa ja tarkastelua ja innostaa kasvattajia soveltamaan erityisesti menetelmäopastamme. Tarkoituksenamme ei ole syyllistää tai lisätä stressiä kenellekään, vaan saada kasvattajia innostumaan kestävästä kehityksestä niin varhaiskasvatuksessa kuin kotonakin.

Kehittämistyön eettisissä kysymyksissä on tärkeää muistaa rehellisyys, tarkkuus ja huolellisuus. Tuloksia ei saa vääristellä, lähteet tulee merkitä ja toisten kirjoittajien tekstejä ei saa plagioida. (Ojasalo ym. 2015, 49.) Opinnäytetyösämme ei ole käytetty plagiointia ja lähdeviitteet sekä lähdeluettelo ovat Xamkin lähdeohjeiden mukaisia. Tiedonkeruumenetelmänä käytetyn kyselyn ja tietoperustassa käytettyjen tutkimusten tuloksia ei ole vääristelty.

Opinnäytetyössä on tärkeää muistaa lähdekritiikki jokaisen lähteen kohdalla. Opinnäytetyön tekijän tehtävänä on käsitellä useita ajankohtaisia ja samaa aiheetta käsitteleviä lähteitä, joita verrataan ja yhdistellään. Lähteen laatu vaikuttaa opinnäytetyön laatuun ja luotettavuuteen. (Vilkkä 2021a, 115, 120; Kostamo ym. 2022, luku 3.3.) Opinnäytetyössä käytettiin monipuolisesti erilaisia lähteitä, joiden kohdalla huomioitiin lähdekritiikki. Lähteinä olemme käyttäneet ammattikirjallisuutta kirjastoista tai Xamkin Kaakkurista sekä internetin luotettavia lähteitä. Lähteiden ajankohtaisuus varmistettiin suosimalla noin kymmenen vuoden sisällä julkaistuja teoksia.

Lähdekritiikin lisäksi lähteet ovat eettisesti kestäviä ja tarkoituksenmukaisia. Tietenkin toivomme, että opinnäytetyömme on inspiroivaa ja monipuolista luettavaa. Innovatiivisuus ja luovuus toiminnallisessa opinnäytetyössä syntyy käsitteellisestä lukutaidon omaamisesta, joka auttaa ymmärtämään ilmiöitä ja siihen liittyviä tekijöitä ja niiden suhteita. Opinnäytetyön ammattialan keskusteluun sitoo lukeminen ja luetun ymmärtäminen sekä tekemään omaan alaan sopivat ratkaisut. Osaan tutkivaan kirjoittamiseen kuuluu lukeminen. (Kostamo ym. 2022, luku 3.2.)

Opinnäytetyön luotettavuuteen vaikuttaa kaikkien prosessin aikana tehtyjen tekojen, valintojen ja ratkaisujen perusteleminen. Luotettavuutta arvioitaessa kiinnitetään huomiota teoriaan, tutkimusaineiston ryhmittelyyn, analyysitapaan ja tuloksiin. (Vilkkä 2021b, luku 7.) Opinnäytetyössä tehdyt valinnat ja ratkaisut perusteltiin aiheen rajauksesta oppaan kokoamiseen saakka.

6.2 Arviointi

Opinnäytetyön tietoperustasta tuli mielestämme kattava ja olemme erityisesti tyytyväisiä monipuoliseen lähdeluetteluun. Ympäristökasvatus on erittäin laaja aihe, mutta pysyimme melko hyvin aiheen rajauksessa eli kestävän kehityksen ja ympäristötietoisuuden painottamisessa. Opinnäytetyön ja menetelmäoppaan tekeminen osoittautui työlääksi, minkä vuoksi siirsimme opinnäytetyön valmistumistavoitetta noin kuukaudella.

Opinnäytetyön päätavoitteena oli kehittää Järvenperän päiväkodin ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen toimintaa. Mielestämme sekä opinnäytetyön tietoperusta että kehitetty menetelmäopas vastaavat päätavoitteeseen. Opas vastaa hyvin päiväkodin kehittämistarpeeseen ja kyselyssä esille tullessiin toiveisiin. Olemme tyytyväisiä oppaan ulkonäköön ja sisältöön. Oppaassa on monipuolisesti erilaisia osallistavia menetelmiä, joita on mahdollista toteuttaa päiväkodin arjessa. Päiväkodille lähetetyn kyselyn vastaukset auttoivat kehittämistarpeiden tarkentamisessa sekä oppaan kokoamisessa.

Menetelmäopas lähetettiin Järvenperän päiväkotiin esitarkastukseen ja oppaaseen ei tarvinnut tehdä muutoksia, sillä saimme pelkästään positiivista palautetta oppaan monipuolisuudesta ja visuaalisesta ulkoasusta, sekä ympäristökasvatuksen teemoista, jotka olivat hyvin huomioitu heidän mielestensä. Päiväkodin tarpeet olivat myös huomioitu hyvin sekä vinkit pitkälle aikavälille että työn lomaan vinkkipankiksi. Oppimisen eri osa-alueisiin menetelmäopastamme voi päiväkodin mielestä yhdistää hyvin sekä pidempiin projekteihin ja myös yksittäisiin toimintahetkiin.

Opinnäytetyön pitkän tähtäimen tavoitteena oli vahvistaa kasvattajien ja lasten ympäristösuhdetta. Kehittämämme menetelmäopas mahdollistaa ympäristösuhteen vahvistamista monipuolisten aiheiden ja menetelmien avulla. Tavoite toteutuu lopullisesti kuitenkin vasta silloin, kun päiväkotiki on jo hetken aikaa hyödyntänyt opasta jokapäiväisessä arjessaan. Toivomme tietenkin myös, että kasvattajat saavat uusia, käyttökelpoisia ideoita, joita voivat itsekkin kehittää edelleen ympäristökasvatuksessa.

6.3 Oppiminen ja ammatillinen kehittyminen

Ympäristökasvatus, varsinkin varhaiskasvatuksessa toteutettava, osoittautui melko tuntemattomaksi aiheeksi. Opinnäytetyön tietoperustan kokoaminen toi meille todella paljon tietoa ympäristökasvatuksen erilaisista menetelmistä ja osa-alueista. Koemme, että nyt osaisimme toteuttaa ympäristökasvatusta varhaiskasvatuksessa sekä myös kouluikäisille. Aiomme hyödyntää opinnäytetyön tekemisestä saatuja työkaluja tulevissa varhaiskasvatuksen harjoituksissa sekä mahdollisissa varhaiskasvatuksen sosionomin työtehtävissä.

Opinnäytetyön kehittämisprosessi antoi paljon työkaluja sosiaalialan kehittämistyöhön. Monipuolisen aineiston etsiminen vahvasti tiedonhankintataitoja ja lähdekritiikin käyttämistä. Vastaavanlaisista opinnäytetöistä oli meille apua kirjoittamiseen ja ideointiin. Yhteiset teams-palaverit opinnäytetyöparin kanssa tukivat myös opinnäytetyön kirjoittamisprosessia.

Molempien kiinnostus luontoon ja huoli ilmastonmuutoksesta kannattelivat koko opinnäytetyön prosessin ajan. Pedagoginen toiminta toteutettiin ympäristökasvatuksen keinoin ja on lähtökohta opinnäytetyössämme. Opinnäytetyössämme pyrimme toteuttamaan Palmerin puumallin mukaista oppiminen ympäristöissä, oppiminen ympäristöistä ja toimiminen ympäristön puolesta, joka on mainittu luvussa 2.4 kattaen kolme osa-aluetta tuoden samanaikaisesti oppijalle tietoja, käsitteitä, taitoja ja asenteita liittyen ympäristöön. Ammatilliseen osaamiseen kaikki osa-alueet on tärkeää huomioida ympäristökasvatuksessa.

6.4 Jatkokehittäminen

Jatkokehittämisen aiheena voisi olla tutkimus siitä, miten kehittämämme menetelmäopas on toiminut Järvenperän päiväkodissa, kun se on ollut jo jonkin aikaa käytössä. Tutkimuksessa voisi selvittää, miten oppaan käyttäminen on toteutunut ja ovatko kasvattajien, lasten tai jopa vanhempien asenteet ja osaaminen ympäristökasvatuksesta muuttuneet.

Yksi kyselyymme vastanneista kasvattajista toivoi tietoa muiden kuntien toteuttamasta 1–2-vuotiaiden ympäristökasvatuksesta, mitä emme voineet toteuttaa opinnäytetyöhömme. Toisena jatkokehittämisen aiheena voisi siis olla

tutkimus muiden kuntien varhaiskasvatuksen 1–2-vuotiaiden ympäristökasvatustoiminnasta. Tutkimuksessa voisi kartoittaa kasvattajien ympäristökasvatusosaamista sekä toteutettavan ympäristökasvatuksen osa-alueita ja laajuutta. Tutkimuksesta voisi hyötyä kasvattajien lisäksi opetushallitus, joka laatii varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.

LÄHTEET

Anttalainen, T. & Talla, L-N. 2022. Ympäristökasvatus luontopäiväkodissa – Varhaiskasvattajien näkemyksiä. Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäyte. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/704614/Anttalainen_Talla.pdf?sequence=2&isAllowed=y [viitattu 17.11.2024].

Assadourian, E. 2017. EarthEd: Rethinking education on a changing planet. Teoksessa The Worldwatch Institute. 2017. State of the world: EarthEd: Rethinking education on a changing planet. Washington: Island Press, 3–20.

Berninger, K. 2012. Hiilineutraali Suomi. Miten luodaan ilmastoystävällinen yhteiskunta? Helsinki: Gaudeamus.

Cantell, H. 2023. Ulkona opettaminen kestävyysmurroksen välineenä. Teoksessa Kaasinen, A. & Myllyniemi, U. (toim.) 2023. Ulkona opettamisen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 16–24.

Cantell, H., Aarnio-Linnanvuori, E. & Tani, S. 2020. Ympäristökasvatus: kestävä tulevaisuuden käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja. Saatavissa: <https://www.ellibslibrary.com/book/9789523700574> [viitattu 14.6.2024].

Cantell, H. & Koskinen, S. 2004. Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa Cantell, H. Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 60–79.

Chew Hung, C. 2014. Climate change education. Lontoo: Routledge.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. 2023. Opetushallitus. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/9168518> [viitattu 9.7.2024].

Espoon kaupunki. 2022. Espoon suomenkielinen varhaiskasvatus. Varhaiskasvatussuunnitelma 2022. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://static.es-poo.fi/cdn/ff/BB4S-bwBvYtaYMZSOQi2fUlxw0ImX-5nIT38QmzqT50/1670918121/public/2022-12/Varhaiskasvatussuunnitelma_2022_saavutettava.pdf [viitattu 19.9.2024].

Hakala, J. 2024. Laadullisen tutkimuksen ABC: menetelmäopas opinnäytteen tekijälle. Helsinki: Gaudeamus. E-kirja. Saatavissa: <https://www.ellibslibrary.com/book/9789523454613> [viitattu 12.1.2025].

Harju-Autti, P. 2011. Ympäristötietoisuuden ytimessä on hyvä elämä. Teoksessa Harju-Autti, P., Neuvonen, A. & Hakkarainen, L. Ympäristötietoisuus: suomalaiset 2010-lukua tekemässä. Helsinki: Rakennustieto, 8–20.

Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. & Rasku-Puttonen, H. 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Koskinen, S. 2010. Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina. Ympäristökasvatuksen näkökulma osallistumiseen. Julkaisuja 98. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Kostamo, P., Airaksinen, T. & Viikka, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi: opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön. E-kirja. Saatavissa: <https://www.elibrary.com/book/9789518849110> [viitattu 14.6.2024].

Kronqvist, E-L. 2020. Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja. Saatavissa: <https://www.elibrary.com/book/9789523700758> [viitattu 27.6.2024].

Linner Matikka, J. 2019. Muutoksenteekijä. Kohti lempeyden vallankumousta. Helsinki: Basam Books.

MIELI ry. 2024. Luonto elvyttää, rauhoittaa ja lievittää stressiä. WWW-dokumentti. Päivitetty 18.7.2024. Saatavissa: [Luonto elvyttää, rauhoittaa ja lievittää stressiä - MIELI ry](https://www.mieli.fi/luonto-elvyttaa-rauhoittaa-ja-lievittaa-stressia) [viitattu 29.10.2024].

Mykrä, N. 2017. Miksi ja miten monialaisesti ulos oppimaan? Teoksessa Kettunen, A. & Laine, A. (toim.) Ilmiöt ihmeteltäviksi: Monialaisia ideoita ulkona oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 9–13.

Mykrä, N., Pilke, E. & Lembidakis, K. 2017. Hyvin suunniteltu on turvallisesti tehty. Teoksessa Kettunen, A. & Laine, A. (toim.) Ilmiöt ihmeteltäviksi: Monialaisia ideoita ulkona oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 17–20.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2015. Kehittämistyön menetelmät: Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3.–4.-painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy. E-kirja. Saatavissa: <https://www.elibrary.com/book/978-952-63-2695-5> [viitattu 13.10.2024].

Paalasmaa, J. 2016. Maailman parhaat kasvatusajatukset. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Palmer, J. 1998. Environmental education in the 21st century: Theory, practice, progress and promise. London: Routledge. E-kirja. Saatavissa: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/xamk-ebooks/detail.action?docID=169959> [viitattu 1.7.2024].

Parikka-Nihti, M. 2011. Pieniä puroja: kasvua kohti kestävä kehitystä. Helsinki: Lasten keskus.

Parikka-Nihti, M. & Ek, T. 2024. Onni olla ulkona: luonto- ja kestävyyskasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: Santalahti-kustannus.

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä: ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja. Saatavissa: <https://www.elibrary.com/book/9789524517928> [viitattu 14.6.2024].

Parkkinen, T. & Keskinen, S. 2005. Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Pihkala, P. 2023. Tunteet osana ulkona opettamista. Teoksessa Kaasinen, A. & Myllyniemi, U. (toim.) 2023. Ulkona opettamisen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 45–54.

Raittila, R. 2020. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja. Saatavissa: <https://www.elibslibrary.com/book/9789523700758> [viitattu 19.6.2024].

Rissanen, S. 2024. Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatus. Luontosuhteen vahvistaminen ympäristökasvatuksessa. Karelia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäyte. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/860110/Rissanen_Salla.pdf?sequence=2&isAllowed=y [viitattu 14.11.2024].

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäyte-työhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Puheenvuoroja 72. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. E-kirja. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/821112/isbn9789522163738.pdf?sequence=2&isAllowed=y> [viitattu 14.6.2024].

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Oppimateriaaleja 108. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. E-kirja. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/817817/isbn9789522166494.pdf?sequence=2&isAllowed=y> [viitattu 29.7.2024].

Sarkkinen, S. 2017. Mitä ympäristökasvatus on? *Ympäristökasvatus 2*. Verkkolehti. Saatavissa: <https://feesuomi.fi/lehti/mita-ymparistokasvatus-on/> [viitattu 8.7.2024].

Seppälä, E. 2022. Luonnon taikaa: ympäristökasvatusmateriaali varhaiskasvatukseen. LAB-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäyte. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/755172/Seppala_Eveliina.pdf?sequence=2&isAllowed=y [viitattu 14.11.2024].

Springman, M., Clark, M., Mason-D’Croz, D., Wiebe, K., BDIRSKY, B., LASSALLETTA, L., VRIES, W., VERMEULEN, S., HERRERO, M., CARLSON, K., JONELL, M., TROELL, M., DECLERK, F., GORDON, L., ZURAYK, R., SCARBOROUGH, P., RAYNER, M., LOKEN, B., FANZO, J., GODFRAY, H., TILMAN, D., ROCKSTRÖM, J. & WILLET, W. 2018. Options for keeping the food system within environmental limits. *Nature* 519–562. Verkkolehti. Saatavissa: [Options for keeping the food system within environmental limits | Nature](#) [viitattu 23.10.2024].

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Tammi, T., Hohti, R., Rautio, P., Leinonen, R-M. & Saari, M. 2020. Lasten ja eläinten suhteet. Monilajista yhteiseloa. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Tani, S. 2023. Ulkona opettaminen osana ympäristökasvatusta. Teoksessa Kaasinen, A. & Myllyniemi, U. (toim.) 2023. Ulkona opettamisen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 158–166.

Thoresen, V., Didham, R., Klein, J. & Doyle, D. 2015. Responsible living. Concepts, education and future perspectives. New York: Springer. E-kirja. Saatavissa: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/xamk-ebooks/reader.action?docID=1965425&ppg=38> [viitattu 24.7.2024].

Valtioneuvoston kanslia. 2022. Kestävän kehityksen toimikunnan Agenda2030-tiekartta. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:9. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. E-kirja. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164088/VNK_2022_9.pdf?sequence=4&isAllowed=y [viitattu 14.6.2024].

Varhaiskasvatustilasto 540/2018.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2022. Opetushallitus. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022> [viitattu 17.6.2024].

Vilka, H. 2021a. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilka, H. 2021b. Tutki ja kehitä. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja. Saatavissa: <https://www.ellibslibrary.com/book/9789523701731> [viitattu 12.1.2025].

Värri, V-M. 2019. Kasvatus ekokriisin aikakaudella. Tampere: Vastapaino. E-kirja. Saatavissa: <https://www.ellibslibrary.com/book/9789517686815> [viitattu 9.7.2024].

Wolff, L-A. 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa Cantell, H. Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 18–29.

Sisällysluettelo

Lukijalle	1
Kestävä kehitys	2
Kierrätys	3
Kierrätysmenetelmiä	4
Kulutustottumukset	5
Kasvisruoka	6
Kulutustottumusmenetelmiä	7
Ympäristötietoisuus	8
Eläimet	9
Eläinaiheisia menetelmiä	10
Hyönteiset	11
Menetelmiä hyönteisistä	12
Vuodenajat	13
Luonnonmateriaalien hyödyntämistä	14
Menetelmiä 1-2-vuotiaille	15
Lisää menetelmiä	16
Lähteet	17
Vuodenaikataulukot	

Lukijalle

Pidät käsissäsi ympäristökasvatuksen opasta, joka on syntynyt Lauran ja Annette-Marian sosionomiopintojen opinnäytetyön tuotoksena. Oppaan tarkoituksena on tarjota lisää materiaaleja ja menetelmiä Järvenperän päiväkodin ympäristökasvatukseen.

Oppaan voi tulostaa päiväkodin ryhmiin ja jokainen kasvattaja voi hyödyntää sitä luontoretkillä ja päiväkodin tiloissa.

Oppaasta löytyy opetusmateriaalia ja menetelmiä monista ympäristökasvatuksen aiheista, kuten kestävästä kehityksestä, eläimistä, pölyttäjähönteisistä ja vuodenaajoista.

Sisällysluettelosta löytyvät teemat, joiden mukaisesti menetelmiä on jaoteltu.

Opas on tehty Canva-ohjelmalla.

Laura Juutilainen ja Annette-Maria Holmberg

2024

Kestävä kehitys

Kestävällä kehityksellä tarkoitetaan sitä, että pyrimme turvaamaan hyvän elämisen mahdollisuudet sekä meille että tuleville sukupolville. Lasten kanssa voi pohtia, mitä tarvitaan hyvään elämään ja miten voimme varmistaa sen, että niitä asioita riittää kaikille. (Soini ym. 2022, luku 1.)

Kestävä elämäntapa jaetaan usein neljään osa-alueeseen, jotka ovat ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen. Päiväkodissa ekologinen kestävyys voi olla kierrätystä, lajittelua ja muovin määrän tarkkailua. Taloudellista kestävyyttä ovat arkiset harkitut valinnat, kuten tavaroiden ja materiaalien ostaminen kirpputoreilta. Sosiaalista kestävyyttä ovat ystävällisyys, muiden tunteiden ja vahvuuksien huomioiminen sekä lasten osallisuuden turvaaminen. Kulttuurinen kestävyys koostuu kulttuurisesta moninaisuudesta, perinneleikeistä sekä erilaisten arvojen hyväksymisestä. (Opetushallitus s.a.)

Ympäristötekoleikki

Sovitaan yhdessä lähtöviiva ja maaliviiva. Kasvattaja antaa lapsille ohjeita, joiden mukaan askeleita otetaan eteenpäin. Tarkoituksena on edetä itse tekemiensä ympäristötekojen perusteella. Voittaja on se, joka pääsee ensimmäisenä maaliviivalle. (Lembidakis & Laine 2017, 52.)

Ota yksi askel eteenpäin, jos...

- olet käynyt lähiaikoina kirpputorilla
- olet lainannut kirjastosta kirjan
- piirät paperin molemmille puolille
- et koskaan heitä roskia luontoon
- joskus keräät roskia luonnosta
- lajittelet roskia kierrätykseen
- kävelet tai pyöräilet päiväkotiin

(Lembidakis & Laine 2017, 52.)

Kestävän kehityksen Toivepuu

Kasvattajat askartelevat puun, jonka voi sijoittaa esim. päiväkodin eteistilaan. Ajatusten puun lehtiä vanhemmat/kasvattajat voivat viedä kotiin yhdessä lasten kanssa ja kirjoittaa lehtiin, mitä heidän mielestään on kestävä kehitys ja ympäristökasvatus sekä niitä koskevia menetelmiä. Vanhemmat voivat myös toivoa, miten kestävä kehitys ja ympäristökasvatuksen teemat tulisi näkyä lapsiryhmän toiminnassa.

Puu tulee olla näkyvällä paikalla ja lapset oppivat, että omat ajatukset ovat tärkeitä, kun miettivät yhdessä toiveita ja ajatuksia kasvattajan kanssa.

Kierrätys

Kierrätys on olennainen osa kestävästä kehityksestä ja ilmastonmuutoksen torjuntaa säästämällä luonnonvaroja ja samalla ehkäisten ilmastonmuutosta kiihdyttäviä päästöjä. Monia positiivisia ympäristövaikutuksia syntyy jätteiden hyötykäytöstä ja niiden lajittelusta. Ympäristölle vähemmän kuormittavaa on jäteperäisten raaka-aineiden käyttö koskemattomien luonnonvarojen sijaan.

Lajitellut muovipakkaukset päätyvät kaupan kierrätysmuovipusseihin ja siivousvälineisiin niistä valmistetusta uusioraaka-aineesta. Lasi taas toimitetaan raaka-aineeksi prosessoinnin jälkeen ja lasia voidaan kierrättää rajattomasti. Kierrätyskartongin kierrättämisen myötä saadaan aaltopahvin raaka-ainetta, pakkauskartonkia- ja paperia, laminaattipaperia ja hylsyjä. Metallipakkauksista saa raaka-ainetta metalliteollisuudelle, eikä metallin laatu huonone kierrätyksessä.

Biojätteestä saadaan biokaasua biokaasulaitoksessa mädättämisen tai kompostoinnin jälkeen. Syntyneestä biokaasusta käytetään polttoaineena. Multaa saadaan kompostoitavasta biojätteestä, mitä voidaan käyttää viherrakentamisessa sekä mädätyksestä syntyvä kiinteä jäännös voidaan myös käyttää multana kompostoinnin jälkeen.

Yrityksille jätteet muodostavat arvokkaat resurssit. Tulevaisuudessa jätteiden raaka-aineen arvo tulee nousemaan. Fosforin tarve lannoitteena kasvaa, mitä saadaan jätteistä. Suomessa ulkomailta tuotavaa kierrätettyä metallia, jäteöljyä ja kierrätyspaperia teollisuus hyödyntää jo nyt. Elektroniikkaromun arvokkaiden metallien hyödyntämistapoja ja -mahdollisuuksia tutkitaan vielä.

(Kierrätys kannattaa s.a.)

Leikin keinoin kierrättäjäksi

Lapset voivat askarrella esim. muistipelin kierrättämisestä. Parityöskentelynä tai ryhmätyöskentelynä lapset voivat opettaa toisilleen kierrättämisestä.

Kierrätysmenetelmiä

Tavaravaihtopäivä

Tavaravaihtopäivää varten sovitaan paikat, joihin tavaroita kootaan ja päivästä lähetetään vanhemmille tiedote. Perheet voivat etsiä kodeistaan yhdessä lasten kanssa tavaroita, leluja ja vaatteita, joita ei enää tarvita. Tarpeettomat tavarat tuodaan päiväkotiin sovittuun paikkaan, josta muut voivat ottaa itselleen tarpeellisia tavaroita.

Tavaroiden ottamiselle voi halutessaan asettaa rajan, esimerkiksi kolme tavaraa yhdelle perheelle. Jäljelle jääneet tavarat voi esimerkiksi lahjoittaa kirpputorille.

Kierrätys mukaan kotileikkiin

Askarrellaan kotileikkiin esimerkiksi pahvilaatikoista kierrätysastiat muoville, pahville ja biojätteelle, mahdollisesti myös metallille ja lasille. Kierrätettävänä roskina voivat toimia kuvat roskista, rikkiäiset lelut, ruokalelut, pahvin- tai muovinpalaset ja kertakäyttöastiat.

Leikkimuunnokset

Hedelmäsalaatti-leikistä voi tehdä kierrätysleikin muuttamalla ryhmät esimerkiksi pahviksi, muoviksi ja biojätteeksi. Huutamalla roskan nimen, samassa ryhmässä olevat vaihtavat paikkaa. Kun kaikkien on aika vaihtaa paikkaa, huudetaan hedelmäsalaatin sijaan vaikka kierrätyspiste.

Myös maa-meri-laiva-leikkiin voi vaihtaa nimet kierrätettäväksi roskiksi: pahvi, muovi, biojäte. Kun huudetaan kierrätettävän roskan nimi, pitää juosta sille määrätylle paikalle.

Sanomalehdistä asuja

Tarvitaan paljon vanhoja sanomalehtiä ja teippiä, tarvittaessa myös saksia. Lapset saavat askarrella sanomalehdistä itselleen vaatteita, kuten hattuja, solmioita ja hameita. Jokainen voi keksiä itselleen roolin, johon tekee asun. Esimerkiksi prinsessa tarvitsee kruunun ja supersankari tarvitsee viitan.

Roskien kierrätyspäivä

Kerätään päiväkodilta johonkin kassiin kierrätettävää roskaa, kuten metallia, lasia, kartonkia, muovia ja biojätettä.

Lasten kanssa mennään lähimmälle kierrätyspisteelle roskien kanssa. Jokainen lapsi saa lajitella jonkun roskan oikeaan roskikseen aikuisen avustuksella.

Kulutustottumukset

Lasten on hyvä opetella jo varhaiskasvatuksessa, miten voisi liikkua kestävämmiin ja kuluttaa kohtuullisemmin. Päiväkodissakin toimitaan joka päivä kuluttajina. Kasvattajat näyttävät lapsille mallia kestävä elämäntavan omaksumiseen. Ennen uuden ostamista voi kurkata päiväkodin kaappeihin, jos jotain jo olemassa olevaa materiaalia voisikin hyödyntää. Esimerkiksi kierrätysmateriaalien käyttö leikeissä ja askarteluissa kannustaa lapsia käyttämään mielikuvitusta ja voi jopa säästää päiväkodin määrärahoja. (Kohtuullinen kulutus s.a.)

Luonnostakin löytyy monenlaisia materiaaleja, kuten käpyjä, oksia, havuja, lehtiä ja kukkia, joita voi hyödyntää askarteluissa.

Kulkuneuvojen, kuten autojen ja rekkujen, päästöt aiheuttavat suuren osan maapallomme ilmastopäästöistä. Lapsille voi opettaa, millaisia kulkuneuvoja on olemassa ja millä ne kulkevat. Erilaiset kulkuneuvot voivat kulkea esimerkiksi bensiinillä, dieselillä, etanolilla tai sähköllä. On olemassa maakulkuneuvoja, vesikulkuneuvoja, ilma-aluksia ja avaruusaluksia. On myös hyvä keskustella kulkutapojen kestävydestä. Lyhyillä matkoilla voi suosia kävelyä tai pyöräilyä ja pidemmällä matkoilla kimpakyytejä tai julkista liikennettä. (Kestävä liikkuminen s.a.)

Kun mennään päiväkodin kanssa retkelle, saatetaan usein kulkea bussilla. Silloin voi kertoa lapsille bussilla kulkemisen hyödyistä ja kestävydestä esimerkiksi tilausbussiin tai erillisiin autokyyteihin verrattuna.

Kasvisruoka

Haluamme tuoda esiin kasvisruoan lisäämisen ruokavalioon yhtenä kestävästä kehityksestä ja ympäristökasvatuksesta toimenä ja vaihtoehtona. Yksi keskeinen osa hiilijalanjälkeä on ruoka, joka kuuluu päivittäiseen kulutukseemme tuottaen samalla ilmastopäästöjä. Voimme suosia pienen hiilijalanjäljen omaavia ruoka-aineita samalla alentaen merkittävästi syömämme ruoan ilmastovaikutusta. Yhdessä lasten kanssa ruokailutilanteissa varhaiskasvatuksessa voidaan mainiosti tarkastella ruokaa osana ilmastoystävällistä elämäntapaa. Yleisenä suosituksena ja ohjeena voidaan ilmastoystävällisenä ruokavaliona pitää kasvisruoan suosimista ja eläinperäisen ruoan välttämistä. Kasvisten kuvia voidaan askarrella ja piirtää ja saada näin lapsia innostumaan kasvisten syönnistä sekä kasvattajia.

Kasviksiin tutustuminen tarinoiden, lorutellen ja laulaen
Lauluja; Popsi popsi porkkanaa, Peruna on pyöreä, Vihanneslaulu
Runoja; Kirsi Kunnas - Rouva Rosmariinin yrttikeitto
Tarinoita; Aleksei Tolstoi - Jättiläsmäinen nauris

Kasvishaasteen ja äänestys herkullisimmasta kasviksesta
Tehdään yhdessä kasvishaaste ja valitaan erilaisia kasviksia, joita maistellaan toimintakauden aikana. Kasvisten kuvat voidaan askarrella ensin ja tehdä esimerkiksi yhdessä kasvisjuliste. Kasviksia voi maistella myös kasvattajat ja jokainen laittaa nimensä kasviksen alle maistettuaan kasvista. Lopuksi voidaan juhlistaa jotenkin kaikkia kasvisten maistajia ja vaikka äänestää herkullisin kasvis. Varhaiskasvatuksen keittiö saa myös tulokset suosikkikasviksista.

(Ilmastoystävällinen ruoka s.a.)

Kulutustottumusmenetelmiä

Mistä päiväkodin esineet on tehty?

Lasi valmistetaan hiekasta, metalli kaivetaan kaivoksessa kallioperän mineraaleista, muovi valmistetaan maan alta poratusta öljystä ja puutavarat, kuten pahvi ja paperi, valmistetaan puusta. Kaikkiin tavaroihin tarvitaan luonnonmateriaaleja, mikä kuluttaa luonnonvaroja. (Kohtuullinen kulutus s.a.)

Pohditaan lasten kanssa, mistä päiväkodin esineet on tehty. Voidaan miettiä ympärillä olevista esineistä tai kasvattaja voi kerätä valmiiksi esineitä, kuten muovilelun, juomalasin, sanomalehden ja metallilusikan. Apuna voi käyttää kuvia raaka-aineista eli puusta, öljystä, hiekasta, kallioperästä yms.

Kirpputori-elämyksiä

Kuluttamista voidaan hillitä myös ostamalla vaatteita ym. kirpputoreilta. Varhaiskasvatus voi järjestää retkiä kirpputorille ja voidaan järjestää säännöllisin väliajoin kirpputoripäivä-retkiä tai järjestää niitä vaikka päiväkodissa tai hyvällä ilmalla päiväkodin pihalla. Tuotoilla voi hankkia päiväkotiin jotain tarpeellista tai vaikka ostaa kukkien ja kasvien siemeniä ja perustaa pienen kasvimaan.

Kulutusvaihtoehdot

Keskustellaan kulutusvalintojen merkityksestä. Papereille kootaan erilaisia kulutusvaihtoehtoja: autoilu/pyöräily, lihatuotteet/kasvikset, uuden ostaminen/käytetyn ostaminen, limsapullo heitetään roskikseen/limsapullo kierrätetään, lelut jätetään lattialle/lelut siivotaan jne. (Kohtuullinen kulutus s.a.)

Vaihtoehtoja voi käydä lasten kanssa läpi esimerkiksi piirillä tai ne voi ripotella vaikka ympäri liikuntatilaa ja käydä rastityyliin läpi. Pohditaan yhdessä, kumpi vaihtoehtoista olisi parempi ja miksi.

Lelujen tarkistuspäivä

Ryhmän tiloista kerätään kaikki rikkiäiset lelut ja pohditaan yhdessä, miten ne menivät rikki ja miten rikkoutuminen olisi voitu estää. Mietitään, mitkä lelut voitaisiin vielä korjata ja mitkä on heitettävä pois.

Korjattaviin leluihin tarvitaan esimerkiksi liimaa tai teippiä ja ne voidaan korjata lasten kanssa. Pois heitettävien lelujen kohdalla pohditaan, miten ne pitäisi kierrättää.

Ympäristötietoisuus

Ympäristötietoisuudella tarkoitetaan ensisijaisesti ympäristömyönteistä ihmistä. Ihmisen tulisi tällöin pyrkiä toimimaan mahdollisimman vähän ympäristöä kuormittavasti. Ympäristötietoisuuden osa-alueisiin kuuluvat; tiedot ja taidot, jotka liittyvät yksilön ympäristöön, positiiviset asenteet, motivaatio toimia ympäristömyönteisesti. (Harju-Autti 2011, Parikka-Nihdin & Suomelan 2014, 22 mukaan.)

Päiväkodissa voi olla esim. kerran kuussa ympäristötietoisuus-päivä. Ympäristötietoisuus pohjaa käytännön toimintaan ja kyseisen päivän aikana opetellaan ympäristömyönteisiä toimintatapoja samalla vahvistaen lasten osallisuutta. Lapsi oppii näin, että hänen toiminnallaan on aidosti väliä samalla vahvistaen lapsen ympäristötietoisuutta ja lapsen itsetuntoa sekä uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiin. (Reunamo ym. 2013, Parikka-Nihdin & Suomelan 2014, 25 mukaan.) Ympäristötietoisuus-päivänä voidaan keskittyä yhteen teemaan tai useampiin teemoihin. Ympäristötietoiseksi kasvaminen tapahtuu siis myös leikin kautta luonnonmukaisessa ympäristössä. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 23.)

Ympäristötietoisuuden osa-alueisiin voi tutustua monien tämän oppaan menetelmien kautta.

Aistiharjoitukset luonnossa

Katsellaan ympäröivää luontoa ja jokainen valitsee lempiasiansa, jota katsoo mielellään.

Kaikki sulkevat silmät ja kuuntelevat ympäröiviä ääniä. Mikä on lempiääni?

Ympäristössä kosketaan erilaisia pintoja, kuten kaarnaa, kiviä ja ruohoa. Mikä on kivoin?

Haistellaan ympäristössä olevia asioita, kuten kukkia ja puita. Mikä on lempituoksu?

Eläimet

On tutkittu, että lapset hyötyvät eläinkontakteista monilla eri tavoilla, mm. vastustuskyvyn lisääntymisestä sekä autoimmuunisairauksien vähenemisestä. Sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen ja lasten hyvinvoinnin lisääntyminen ovat yhteydessä lasten ja eläinten väliseen kanssakäymiseen. Lapset olisivat valmiita ja kiinnostuneita keskustelemaan aikuisten kanssa vaikeistakin eläimiin liittyvistä asioista. Kasvattajat voisivat olla avoimempia pohtimaan lasten kanssa tilanteita, joissa ei tiedä miten tulisi toimia. (Tammi ym. 2020, 10.)

Tutkimus on osoittanut aiemmin lasten ja eläinten olevan monin tavoin tärkeitä toisilleen. Lasten piirtäessä perhekuvia piirtävät he perheidensä lemmikit mukaan, osaksi perhettä ja perheenjäseniksi. (Tammi ym. 2020, 59.)

Lapsille voi antaa tehtäväksi piirtää kuvan aiheesta ”minä ja eläin”. Lapsi voi piirtää oman perheensä lemmikistä kuvan tai millaisen lemmikin haluaisi joskus tai vaikka ystävän lemmikistä vaihtoehtoisesti voi piirtää luonnossa liikkuvasta eläimestä. Piirroksia voidaan sen jälkeen yhdessä katsella ja kuunnella lapsen kertomus piirtämästään eläimestä. (Tammi ym. 2020, 59.)

Linnut

Lintulaudalla näkyy paljon paikkalintuja, kuten talitiainen, sinitäinen, kuusitiainen, puukiipijä, hömötiainen. Lasten kanssa voi käydä lintuja läpi esim. videomateriaalilla ja keskustella, mitä tarkoittaa paikkatermi ja mitä tarkoittaa muuttolintu. Yhdessä voi myös pohtia miten voi auttaa paikkalintuja selviämään talvesta. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 184-185.)

Voidaan yhdessä askarrella oma lintu. Tarvikkeina: lintukirja, pesänrakennusmateriaaleja, linnunpönttö (pahvilaatikko, johon tehdään pieni reikä). Massapalloja ja esim. mustaa ja vihreää ja valkoista kangasta talitiaisen tekemiseen, paperisuikaleita pyrstöiksi, värikyniä, liimaa. Lintukirjasta voi siis ottaa mallia oman tiaisen tekemiseen. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 184-185.)

Eläinaiheisia menetelmiä

Matkitaan eläimiä

Aikuinen soittaa YouTubesta erilaisten eläinten ääniä ja lapset matkivat niitä.

Seuraavaksi näytetään, miten erilaiset eläimet liikkuvat ja yritetään liikkua samalla tavalla.

Eläinaskartelu

Lapset voivat eri ryhmissä askarrella eläimen ja kertoa, mitä eläin syö ja missä asuu sekä vaihtaako esim. talvella turkki väriä. Eläimet voivat olla esim. hirvi, karhu, susi, jänis

Lintujen ruoka-aika

Etsitään kesällä ulkoalustien poikasille syötävää, joka sitten palautetaan luontoon. Talvella mietitään mitä linnuille voi syöttää ja mitä ne syövät luonnosta.

Muistutetaan lapsia, että oikeita linnunpoikasia ei saa syöttää tai emo hylkää pesän (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 185).

Satukirjoja kirjastosta

Karhu joka halasi - Nicholas Oldland
 Majava joka sähläsi - Nicholas Oldland
 Kalle-Karhu jatkaa uniaan - Karma Wilson
 Eläintarinoita: Vuodenajat - Anita Loughrey
 Eläinten maa: Ympäristöystävällisiä runoja lapsille ja aikuisille - Marsa Pihlaja
 Julia rakastaa eläimiä - Eva Eriksson
 Latte Siili ja Vesikivi - Sebastian Lybeck
 Eläinten talvi - Emma Jansson
 Ällistyttäviä ystävyksiä kasvien ja eläinten maailmassa - Emilia Dziubak
 Piilosilla metsässä - Sari Kanala
 Miksi leppäkertulla on pilkut? - Suvi Vehmanen

Linnulle pesä

Rakennetaan joko pesän kuvaa mallia käyttäen tai mielikuvituksen perusteella talitiaiselle pesä. Sammaleet voi korvata esim. vihreällä kangassuikaleilla. Pesän koko on noin 13x17 cm. Pesään voidaan askarrella myös munia (vaaleita, punaruskea-pikkuisia, noin 2 cm). (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 185.)

Eläinviikko

Joka arkipäivälle valitaan jokin eläin, johon lapset haluavat tutustua. Kyseisen eläimen päivänä tutustutaan eläimeen katsomalla siitä videoita ja selvittämällä, mitä se syö ja missä se nukkuu. Eläimestä askarrellaan tai piirretään kuvia.

Hyönteiset

Monilla hyönteisillä on tärkeä tehtävä: luonnon monimuotoisuuden ja ekologisen tasapainon ylläpitäminen. Leppäkertut, hämähäkit ja petopunkit syövät tuholaisia, lierot ja änkyrämadot kaivautuvat maahan ja kuohkeuttavat maaperää ja muurahaiset levittävät esimerkiksi sini- ja valkovuokkojen siemeniä. Lisäksi mehiläiset, kukkakärpäset, perhoset ja kimalaiset pölyttävät kukkakasveja sekä meidän ruokakasvejamme. (Martat s.a.a)

Jotkut hyönteisetkin talvehtivat siirtymällä lepotilaan. Esimerkiksi yli puolet perhosista talvehtivat toukkavaiheessa. Hyönteiset etsivät suojaisia talvehtimispaikkoja kaivautumalla maahan, kaarnan rakoihin, puun koloihin tai jopa ihmisten koteihin. Talvehtivat hyönteiset voivat selvitä jopa 30 asteen pakkasesta. Kuitenkin jotkut hyönteiset ovat hereillä talvisinkin. Muun muassa kärpäsiä, hämähäkkejä ja kovakuoriaisia voi nähdä kevättalvella vilisemässä hangella. (Eskonen 2017.)

Pölyttäjähyönteiset

Pölyttäjähyönteiset ovat hyönteisiä, jotka tarvitsevat ravinnokseen kukkivien kasvien mettä ja siitepölyä. Hyönteiset pölyttävät, kun ne kuljettavat siitepölyä kukkiin. Pölyttäjähyönteisiä ovat muun muassa kimalaiset, erakkomehiläiset, yö- ja päiväperhoset, kukkakärpäset ja jotkut kovakuoriaiset. (Turunen ym. 2022, 4.)

Pölyttäjiensä ansiosta monet viljelykasvit tuottavat satoa ja luonnonkasvit lisääntyvät. Pölyttäjähyönteisiä tarvitaan jopa metsämarjojen, kuten mustikan ja puolukan, satojen onnistumiseen. Ilman pölytystä metsässä voi olla erittäin vähän marjoja. Kimalaiset ovat päävastuussa mustikoiden ja puolukoiden pölyttämisestä. (Turunen ym. 2022, 3, 5.)

Pölyttäjähyönteisten määrä on vähentynyt viime vuosina, minkä vuoksi niiden suojelua on tehostettu. Jokainen voi omilla teoillaan auttaa hyönteisiä. Pölyttäjähyönteiset tarvitsevat esimerkiksi pesäpaikkoja sekä kukkivia mesi- ja siitepölykasveja ravinnoksi. (Turunen ym. 2022, 3, 9.)

Menetelmiä hyönteisistä

Hyönteishotelli

Kysytään lapsilta mitkä hyönteiset ovat tuttuja ja kerrotaan hyönteisten tehtävistä. Kerrotaan hyönteishotellin tarkoituksesta: Hyönteisille ei ole riittävästi elinmahdollisuuksia rakennetuilla alueilla. Hyönteishotelli antaa hyönteisille mahdollisuuksia yöpyä, lisääntyä ja talvehtia. (Ötökkähotelli s.a.)

Rakennetaan yhdessä lasten kanssa hyönteishotelli ja viedään haluttuun paikkaan ulos. Ohjeet hyönteishotelliin löytyvät esimerkiksi Marttojen nettisivuilta haulla "ötökkähotelli".

Kimalaiset

Keskustellaan kimalaisten merkityksestä pölyttjähyönteisinä.

Isolle kartongille askarrellaan tai piirretään yhdessä kukkia ja se laitetaan näkyvälle paikalle seinälle. Jokainen lapsi saa askarrella oman kimalaisen, joka laitetaan kartongille pölyttämään kukkia.

Perhosten tunnistaminen ja askartelu

Lähimetsässä tai luonnossa, esim. niityllä jokainen saa kertoa mitä perhosia näkee tai tunnistaa ja minkä värisiä.

Päiväkodissa perhosia voi askarrella esim. värillisestä sifonkipaperista ja tehdä niistä taulun seinälle.

Ötökkäsafari

Tehtävässä etsitään pieniä ötököitä, jotka ovat selkärangattomia pikkueliöitä ympäristöstä. Etsimistä voi tehdä ötökkäimurilla, pinseteillä, siivilällä, haavilla, pienillä lapiolla esim. maan pinnalta, pohja- ja kenttäkerroksen kasvillisuudesta, kivien alta, puiden rungoilta, oksistosta, veden pinnalta tai pinnan alta (esim. pieni puro). Ötököiden pyydystämisen jälkeen ja havainnoimisen kuten; jalkojen, siipien, silmien lukumäärät, lajien määrä, piirroksat tai valokuvat – ötökät päästetään vapaaksi. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 193.)

Vuodenajat

Vuodenajat toistuvat joka vuosi yhä uudelleen ja samankaltaisina. Talvella tulee lunta ja on kylmä, keväällä lämpenee ja lumi sulaa, kesällä on lämmintä ja lehdet ovat vihreitä ja syksyllä viilenee, sataa ja lehdistä tulee ruskeita. Luontoretkellä on hyvä pysähtyä tarkastelemaan vuodenaikojen tuomia muutoksia: alkua, loppua ja jatkuvuutta. (Aarnio-Linnanvuori 2017, 29-30.)

Vuodenaikataulukot

Tämän oppaan lopusta löytyvistä vuodenaikataulukoista löytyy eri vuodenaikoihin liittyviä asioita, joita lapset voivat etsiä luontoretkillä luonnosta. Taulukoita voi tulostaa haluamansa määrän.

Löydättekö kaiken yhdellä retkellä?

Värikartat

Vuodenaikaan liittyviä värejä kootaan isolle kartongille. Esimerkiksi syksyllä kartongille voi laittaa lehtien erilaiset värit ja kesällä kukkien.

Jokainen lapsi saa luontoretkellä etsiä värejä vastaavia lehtiä, oksia yms., jotka kiinnitetään kartongille esim. liimalla tai teipillä.

Luontotaulut

Leikataan suorakulmion muotoiseen pahviin vuodenaikaan liittyvän asian muotoinen kolo. Esimerkiksi kesällä perhonen tai kukka, talvella joulukuusi tai -tähti, syksyllä lehti ja keväällä lintu.

Pahvitaulu otetaan mukaan luontoretkelle ja jokainen lapsi saa osoittaa sen haluamaansa maisemaan, kuten kukkiin tai metsäpolulle. Pahvitaulusta otetaan kuva niin, että maisema näkyy pahviin leikatun muodon läpi. Esimerkiksi perhonen saa vihreän värin, kun taulua osoitetaan puun lehtiin.

Luonnonmateriaalien hyödyntämistä

Askartelu

Liisa Ihmemaassa: Pehdytään ensin satuun kasvattajan lukemana (kaikille lapsille ei välttämättä tuttu). Järjestetään kirjan mukaiset teekutsut (esim. lämmintä mehua ja askarrellaan joko ennen tai jälkeen kutsujen kirjan mukaiset hahmot luonnonmateriaaleista kuten: Liisa, Irvikissa, Hullu Hatuntekijä, Tittelityy ja Tittelitom, Herttakuningatar, Pelikortit, Jänis ym. ja mukaan ympäristökasvatus - teemaa, esim. askarrellaan luonnonmateriaaleilla koristellen teepöytä. Hahmojen askarteluun voi myös kerätä luonnonmateriaaleja metsäretkillä ja askarrella niistä esim. Irvikissa - hahmo.

Tuoksupurkit

Tyhjiin astioihin, kuten pilttipurkkeihin, kerätään luonnosta erilaisia tuoksuvia asioita. Purkkeihin voi kerätä esimerkiksi havunneulasia, multaa, lehtiä, kukkia ja lunta.

Lapset haistelevat purkkien sisältöjä silmät kiinni ja yrittävät arvata, mitä niissä on. Jokainen voi valita oman lempituoksunsa.

Lapset voivat myös tehdä omat metsätuoksut purkkeihin. Jokaiselle annetaan oma purkki, johon voi kerätä kaikenlaista haluamaansa metsästä. Omille metsätuoksuille annetaan nimet ja haistellaan muiden tuoksupurkkeja.

Muistipeli luonnonmateriaaleista

Muistipelin voi toteuttaa luontoretkellä tai päiväkodilla. Muistipeliä varten tarvitaan esineitä, joilla luonnonmateriaalit voi peittää. Tähän sopivat esimerkiksi mukit.

Kerätään luonnosta muistipeliä varten erilaisia materiaaleja, jokaista kaksi. Esimerkiksi kaksi kiveä, kaksi käpyä, kaksi kukkaa jne. Materiaalit piilotetaan kuppien alle ja aloitetaan muistipelin pelaaminen.

Kim-leikki luonnonmateriaaleilla

Leikin voi toteuttaa luontoretkellä tai päiväkodilla. Kerätään 4-7 erilaista luonnonmateriaalia.

Materiaalit laitetaan maahan ja käydään yhdessä läpi, mikä mikäkin on. Sitten lapset sulkevat silmänsä ja yksi tai useampi materiaaleista poistetaan ja lasten pitää arvata mikä/mitkä puuttuu.

Menetelmiä 1-2-vuotiaille

Tältä sivulta löytyy menetelmiä, jotka sopivat erityisesti päiväkodin pienimmille. Nämä menetelmät voivat sopia myös vanhemmille lapsille ja muualta oppaasta voi löytyä muita pienimmille sopivia.

Luonnonmateriaaleilla maalaus

Kerätään värjääviä kasveja, kuten voikukkia ja marjoja. Lapset voivat maalata paperille kerätyillä kasveilla. Marjoista saa väriä halkaisemalla tai murskaamalla ja kukista voi saada helpommin väriä, kun ne kastelee veteen.

Toinen vaihtoehto on kerätä sellaisia kasveja, joihin voi laittaa oikeaa maalia. Esimerkiksi oksia ja havuja voi käyttää "siveltiminä" tai niiden muodot voi painaa paperille sivelemällä ne ensiksi maalilla. Lehdistäkin saa kivoja muotoja paperille, kun niiden toisen sivun maalaa ja ne painetaan paperiin.

Tehtävä luontoretkelle

Lapsille annetaan astiat, kuten pienet ämpärit luontoretkelle. Astioihin kerätään kasvattajan ehdottamia asioita luonnosta, esimerkiksi käpyjä tai oksia.

Astian sisällöllä voi vaikka leikkiä luontoretken määränpäässä tai niitä voi hyödyntää päiväkodilla esimerkiksi askartelussa.

Kirjoja kirjastosta

Eläinaiheisia satukirjoja löytyy sivulta "Lisää eläinmenetelmiä"

Muumien pieni kuvasanakirja: Luonto - Tove Jansson

Tiitiäisen runoretki - Kirsi Kunnas

Maatilan eläimet - Heli Venhola

Eläinorkesteri äänessä - Sam Taplin

Luonto äänessä - Sam Taplin

Eläinpennut äänessä - Sam Taplin

Pikku hiiri opintiellä - Riikka Jänntti

Muumipeikko seikkailee - Tove Jansson

Vuodenajat - Katariina Heilala

Pikku toukka paksulainen - Eric Carle

Havusiili

Ulkoa kerätään havun oksia. Paperille piirretään siili, jonka lapsi tai kasvattaja voi leikata irti. Siilille tehdään piikit havuja liimaamalla. Piirretään vielä nenä, suu ja silmät.

Luonnonmateriaaleilla askartelu

Kerätään luonnosta erilaisia liimattavaksi kelpaavia asioita, kuten havuja, pieniä oksia, lehtiä ja kasveja. Lapset voivat liimata niitä paperille joko miten haluavat tai johonkin valmiiksi tehtyyn kuvaan.

Lisää menetelmiä

Valokuvasuunnistus

Jaetaan lapset kahteen ryhmään, joissa ottavat kuvia toisilleen. Kuvat voi ottaa tutusta ympäristöstä, kuten esim. joku tuttu iso kivi tai tietty puu tai puro. Oppaaksi voi askarrella vihjekartan.

Valokuvasuunnistusta voi tehdä myös sisätiloissa ja askarrella tiloihin esim. metsän, polkuja ja esim. puolapuihin oravakiipeilyn.

Kierrätyskäsinuket

Kootaan paljon rikkinäisiä vaatteita ja ylimääräisiä kankaita, mahdollisesti myös hankitaan kankaita esimerkiksi kirpputorilta tai vanhempien lahjoittamana.

Järjestetään lasten käsinukkepaja, jossa kankaista tehdään uusia käsinukkeja, kuten pupuja, nalleja ja koiria. Varsinkin sukista on helppoa valmistaa käsinukkeja.

Pakkanen ja aurinko -hippa

Keskustellaan pakkasen ja auringon vaikutuksista luonnolle ja ihmisille. Lasten joukosta valitaan hippa, joka on pakkasen ja kaksi pelastajaa, jotka ovat aurinkoja. Kun pakkasen saa jonkun kiinni, kiinnijäänyt jäätyy paikalleen. Auringot yrittävät pelastaa kiinnijääneitä lämmittämällä heidät sulaksi esimerkiksi halauksella tai silittämällä olkapäätä.

Kuivuus ja sade -hippa

Keskustellaan kuivuuden ja sateen vaikutuksista kukille ja kasveille. Hippa on kuivuus ja pelastajat sade. Muut lapset ovat kukkia. Kun hippana oleva kuivuus saa lapsen kiinni, kukka kuihtuu, eli lapsi menee esimerkiksi kyykkyy. Pelastajat vapauttavat kiinnijääneet kukat sateella eli esimerkiksi ropistelemalla sormillaan pisaroita lapsen päälle.

Lähteet

- Aarnio-Linnanvuori, E. 2017. Aika. Teoksessa Kettunen, A. & Laine, A. (toim.) Ilmiöt ihmeteltäviksi: Monialaisia ideoita ulkona oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 29-34.
- Eskonen, H. 2017. Hyönteisten talvi. *Natura* 3.3.2017. Verkkolehti. Saatavissa: <https://www.naturalehti.fi/2017/03/03/hyonteisten-talvi/> [viitattu 25.11.2024].
- Hyödylliset ötökät s.a. Martat. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.martat.fi/puutarha/puutarhan-tyot/kasvinsuojelu/kotipihan-otokat/> [viitattu 25.11.2024].
- Ilmastoystävällinen ruoka s.a. Varhaiskasvatuksen ilmasto-opas. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://vakanilmasto-opas.fi/opetusmateriaalit/ilmastoystavallinen-ruoka/> [viitattu 24.11.2024].
- Kestävä liikkuminen s.a. Varhaiskasvatuksen ilmasto-opas. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://vakanilmasto-opas.fi/opetusmateriaalit/kestava-liikkuminen/> [viitattu 25.11.2024].
- Kierrätys kannattaa s.a. Ymparisto.fi. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ymparisto.fi/fi/kestava-arki/lajittele-ja-kierrata> [viitattu 26.11.2024].
- Kohtuullinen kulutus s.a. Varhaiskasvatuksen ilmasto-opas. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://vakanilmasto-opas.fi/opetusmateriaalit/kohtuullinen-kulutus/> [viitattu 23.11.2024].
- Lembidakis, K. & Laine, A. 2017. Ihminen. Teoksessa Kettunen, A. & Laine, A. (toim.) Ilmiöt ihmeteltäviksi: Monialaisia ideoita ulkona oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 45-53.
- Opetushallitus s.a. Kestävää tulevaisuutta tukeva pedagogiikka varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/kestavaa-tulevaisuutta-tukeva-pedagogiikka-varhaiskasvatuksessa-ja> [viitattu 26.11.2024].
- Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Soini, K., Hukkinen, J., Kaljonen, M., Levänen, J. & Munck af Rosenschöld, J. 2022. Mitä kestävyystiede on? Teoksessa Halonen, T., Korhonen-Kurki, K., Niemelä, J. & Pietikäinen, J. Kestävyiden avaimet: Kestävyystieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteiselo. Helsinki: Gaudeamus. E-kirja. Saatavissa: <https://www.ellibslibrary.com/book/9789523457829> [viitattu 21.11.2024].
- Tammi, T., Hohti, R., Rautio, P., Leinonen, R-M. & Saari, M. 2020. Lasten ja eläinten suhteet. Monilajista yhteiselo. Helsinki: Into.
- Turunen, S., Heliölä, J. & Saaristo, L. 2022. Pölyttäjien huomioiminen talousmetsien käsittelyssä. Opas metsänomistajille ja metsäammattilaisille. Tapion raportteja 50. Helsinki: Tapio Oy. E-kirja. Saatavissa: https://tapio.fi/wp-content/uploads/2022/04/OPAS_Polyttajien-huomioiminen-talousmetsien-kasittelyssa_01062022.pdf [viitattu 20.11.2024].
- Ötökkähotelli s.a. Martat. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.martat.fi/puutarha/puutarhan-tyot/kasvinsuojelu/kotipihan-otokat/otokkahotelli/> [viitattu 21.11.2024].

Kuvat:

<https://www.canva.com/>

Juutilainen, L.

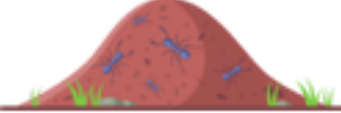

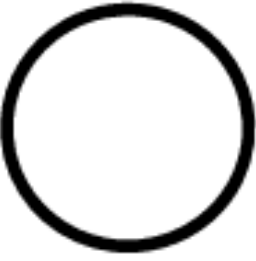

Talvitaulukko

			
Lintu	Jäniksen jäljet	Lumiukko	Jotain vihreää
			
Talvipyöräilijä	Käpy	Punainen kaulahuivi	Luminen puu
			
Sininen pipo	Jääpuikko	Jäätynyt lammikko	Kuivunut lehti
			
Lumikasa	Havunoksa maassa	Pinkit lapaset	Kengänjalkiä lumessa

Kevättaulukko

 <p>Keltainen kukka</p>	 <p>Lätäkkö</p>	 <p>Linnunlaulu</p>	 <p>Aurinko</p>
 <p>Mutaa</p>	 <p>Jotain sydämen muotoista</p>	 <p>Pieniä lehtiä puussa</p>	 <p>Lunta</p>
 <p>Linnunpönttö</p>	 <p>Ruohoa</p>	 <p>Jostain tippuu vettä</p>	 <p>Polkupyörä</p>
 <p>Jotain punaista</p>	 <p>Keppi</p>	 <p>Roska maassa</p>	 <p>Pajunkissa</p>

Kesätaulukko

 <p>Ötökkä</p>	 <p>Lentävät linnut</p>	 <p>Muurahaiskeko</p>	 <p>Sammalta</p>
 <p>Punainen lippis</p>	 <p>Sininen kukka</p>	 <p>Aurinkolasit</p>	 <p>Perhonen</p>
 <p>Koivu</p>	 <p>Jotain pyöreää</p>	 <p>Valkoinen kukka</p>	 <p>Jotain pinkkiä</p>
 <p>Jotain keltaista</p>	 <p>Hellehattu</p>	 <p>Sandaalit</p>	 <p>Pilvi</p>

Syksytaulukko

 <p>Punainen kärpässieni</p>	 <p>Lehtikasa</p>	 <p>Puu jossa ei ole lehtiä</p>	 <p>Saappaat</p>
 <p>Sormikkaat</p>	 <p>Ruskea lehti</p>	 <p>Lätäkkö</p>	 <p>Punainen lehti</p>
 <p>Puolukkaa</p>	 <p>Ruskea sieni</p>	 <p>Oranssi lehti</p>	 <p>Mutaa</p>
 <p>Jotain sinistä</p>	 <p>Keltainen lehti</p>	 <p>Mato</p>	 <p>Tammenterho</p>

Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu

Pvm 10.6.2024

1(2)

Tutkimustiedote

Kerromme tässä tutkimustiedotteessa tutkimuksesta, sen tavoitteista, toteutuksesta ja tulosten raportoinnista.

Tutkimuksen tekijät

Laura Juutilainen ja Annette-Maria Holmberg

Xamk - Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Kotkan kampus, Pääskysentie 1, 48220

KOTKA

Yhteyshenkilö tutkimukseen liittyvissä kysymyksissä:

Laura Juutilainen, Puh. +xxx xxxxxxxxxx, xxxxxxxx@xxx.xamk.fi

Opinnäytetyön nimi: Ympäristötietoisuutta ja kestävää kehitystä: Opas varhaiskasvatukseen

Aineistonkeruu-aika: 19.8.-6.9.2024

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Pyydämme sinua osallistumaan opinnäytetyömme tutkimukseen. Tutkimuksen tarkoituksena on kehittää ympäristökasvatuksen menetelmäopas henkilökunnalle lähetettävän kyselyn pohjalta.

Tavoitteena on kehittää päiväkodin ympäristökasvatuksen toimintaa. Tutkittava sopii tutkimuksemme, jos hän työskentelee päiväkodissa lasten parissa. Poissuljemme sellaiset työntekijät, jotka eivät aktiivisesti ole ryhmissä, esim. päiväkotiapulainen.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Voit kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen, keskeyttää tutkimukseen osallistumisesi tai peruuttaa jo antamasi suostumuksen syytä ilmoittamatta milloin tahansa tutkimuksen aikana eikä siitä koidu sinulle kielteisiä seurauksia.

Sinulla on oikeus saada pääsy tietoihin, oikeus oikaista tietoja, oikeus rajoittaa tietojen käsittelyä ja oikeus vastustaa henkilötietojen käsittelyä. Keskeyttäessäsi tutkimukseen osallistumisesi, sinusta siihen mennessä kerättyjä henkilötietoja, näytteitä ja muita tietoja voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Kyselymme on anonyymi, joten emme kerää henkilötietoja.

Tutkimuksen kulku

Pyydämme kyselyyn vastaajia kertomaan, mitä ympäristökasvatuksen opetusmateriaaleja ja menetelmiä he käyttävät työssään. Lisäksi pyydämme heiltä toiveita ja ehdotuksia uusille menetelmille ja materiaaleille. Kysely on auki kolme viikkoa 19.8.-6.9.2024 välisellä ajalla. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 10-15 minuuttia.

Tutkimuksen mahdolliset hyödyt sekä haitat/riskit ja niihin varautuminen

Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää vastaajien työssä. He saavat uusia materiaaleja ja menetelmiä päiväkodin ympäristökasvatustoimintaan. Tutkimuksemme edistää varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa kestävä elämäntavan opettamista. Tutkimukseen osallistumisen ei pitäisi aiheuttaa haittoja osallistujille, mutta kyselyyn vastaamiseen on varattava hieman aikaa työajasta.

Tutkimusaineiston käsittely

Kysely tehdään Webropol-ohjelmalla, jossa se pysyy tallessa kyselyn tekijän oman salasanan takana.

Aineistoja käsittelevät vain opinnäytetyön tekijät Laura ja Maria. Kysely poistetaan Webropol-järjestelmästä,

Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu

Pvm 10.6.2024

kun opinnäytetyö on hyväksytty eli viimeistään joulukuussa 2024. Tutkimuksessa ei kerätä tai käsitellä henkilötietoja.

Tutkimustulokset ja niistä tiedottaminen

Tuloksista raportoidaan opinnäytetyössämme ja tulosten pohjalta kehitetään menetelmäopas. Valmis opinnäytetyö lähetetään tilaajalle, työntekijät saavat lukea sen ja tulostaa menetelmäoppaan ryhmiinsä. Tutkimustuloksia ja kerättyä aineistoa käytetään ja hyödynnetään sellaisessa muodossa, jossa yksittäistä tutkittavaa ei voida tunnistaa.

Tutkimuksen korvaukset tutkittavalle

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota.

LIITTEET

LIITE: Eettinen suostumus osallistua tutkimukseen, jossa ei käsitellä henkilötietoja

Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu

Eettinen suostumus osallistua tutkimukseen, jossa ei käsitellä henkilötietoja

Opinnäytetyön nimi: Ympäristötietoisuutta ja kestäväää kehitystä: Opas
varhaiskasvatukseen

Yhteyshenkilö: Laura Juutilainen, xxxxxxxxxxx, xxxxxxxx@xxx.xamk.fi

Tutkimustiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksesta ja tietojeni käsittelystä siten, että henkilötietojani tai epäsuoria tunnisteita, joista minut voitaisiin tunnistaa, ei käsitellä.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin keskeyttää osallistumiseni tutkimukseen milloin tahansa. Tutkimuksen keskeyttämisestä ei aiheudu minulle kielteisiä seuraamuksia.

Olen lukenut ja ymmärtänyt saamani tutkimustiedotteen ja haluan osallistua tutkimukseen.

Kyselylomake

Kuinka tärkeänä pidät sitä, että kestäväää elämäntapaa opetetaan lapsille varhaiskasvatuksessa?

- Erittäin tärkeänä
- Tärkeänä
- Melko tärkeänä
- En yhtään tärkeänä

Minkä ikäisiä lapsia ryhmässäsi on?

Kuinka usein käytte ryhmäsi lasten kanssa luontoretkillä?

- Vähemmän kuin kerran viikossa
- Kerran viikossa
- Kaksi kertaa viikossa
- Yli kaksi kertaa viikossa

Kuinka tärkeänä pidät sitä, että lapset pääsevät päiväkotiviikon aikana luontoon?

- Erittäin tärkeänä
- Tärkeänä
- Melko tärkeänä
- En yhtään tärkeänä

Millaisia ympäristökasvatuksen materiaaleja ja menetelmiä käytät ryhmäsi lasten kanssa? (Menetelmiä voivat olla esimerkiksi ympäristöaiheiset pelit, leikit, taidemenetelmät, kausitoiminta yms.)

Millaisista ympäristökasvatukseen ja kestäväään kehitykseen liittyvistä aiheista haluaisit lisää opetusmateriaalia ryhmääsi?

Millaisia ympäristökasvatukseen ja kestäväään kehitykseen liittyviä uusia menetelmiä haluaisit ryhmäsi lasten kanssa käytettäväksi?